

- rozpuštění Poslanecké sněmovny (zejména tehdy, když vyprší její volební období),
- jmenování soudců Ústavního soudu, jeho předsedy a místopředsedy,
- jmenování členů bankovní rady České národní banky,
- udílení amnestie,
- sjednávání mezinárodních smluv a jejich ratifikace,
- pověřování a odvolávání vedoucích zastupitelských misí ČR v zahraničí (velvyslance),
- propůjčování a udílení státních vyznamenání,
- jmenování rektorů vysokých škol a vysokoškolských profesorů.

I když prezident republiky není ze své funkce nikomu odpovědný, je k některým jeho rozhodnutím vyžadována kontrasignace předsedy vlády, popř. jím pověřeného člena vlády.

Prezident republiky má právo účastnit se schůzí obou komor Parlamentu i schůzí vlády, vyžadovat od vlády a jejích členů zprávy a projednávat s nimi otázky spadající do jejich působnosti. V době, kdy není funkce prezidenta obsazena, přísluší část prezidentských pravomocí (se souhlasem Parlamentu) předsedovi vlády, část pravomocí předsedovi Poslanecké sněmovny; pokud by Sněmovna byla rozpuštěna, potom Senátu.

Vláda je v Ústavě ČR charakterizována jako vrcholný orgán výkonné moci. Je tvořena předsedou vlády, místopředsedy vlády a ministry. Je jmenována prezidentem a odpovídá Poslanecké sněmovně, která jí může vyslovit nedůvěru. Vláda rozhoduje ve sboru. Předseda vlády organizuje její činnost, řídí její schůze a vystupuje jejím jménem. Vláda je oprávněna vydávat *vládní nařízení* k provedení zákonů a v jejich mezích (povinně jsou publikována ve Sbírce zákonů). K tomu nemusí být zákony výslovně zmocněna; zákon naopak může vládě uložit povinnost vydat v určité lhůtě nařízení k provedení jednotlivých ustanovení zákona.

6.3 Moc soudní

6.3.1 Soudní soustava České republiky

Česká republika patří mezi demokratické státy, ve kterých je ústavně zakotven *princip dělby moci* jako základní předpoklad k zajištění suverenity lidu. Při uplatnění principu dělby moci se jednotlivé moci navzájem kontrolují a vyvažují, což zabraňuje vzniku nerovnováhy, zneužití a uchvácení moci některou složkou státu. (Tato dělba je též nezbytná vzhledem ke skutečnosti, že každý člověk přirozeně tíhne k maximalizaci svého užitku za minimální vynaložené námahy. Za těchto okolností často dochází k nedorozuměním a sporům. Teoreticky je možné spor přenechat stranám a řešení ponechat na nich nebo ponechat rozhodnutí na nezávislé osobě. V prvním případě se jedná o svémoc, která dříve či později může přerůst v právo silnějšího. Tímto postupem by se z konfliktu vytratila jeho podstata, kterou je spor o právo a spravedlnost. Konečným výsledkem by byl konec státu jako instituce).

Proto řešení sporů náleží *soudům*. Jejich úkolem je správná aplikace relevantních právních předpisů při rozhodování právních sporů. Soudnictví rozhoduje spory subjektů soukromoprávních i subjektů veřejnoprávních. Od soudů se očekává, že při své činnosti budou „poskytovat všem stejnou spravedlnost“. Význam funkcí orgánů justice je zdůrazněn v ustanoveních Ústavy ČR (struktura soudnictví v České republice může být změněna pouze ústavním zákonem).

Vlastní *rozhodování* je vybudováno na *dvojinstančním principu*. Rozhodnutí soudu první instance je možné přezkoumat soudem druhé instance. Je možné využít systém mimořádných opravných prostředků, které jsou doplňkové a umožňují odstranění mimořádně závažných chyb.

6.3.2 Nezávislost soudů

Nezávislost soudů je považována za natolik závažnou, že je zvlášť stanovena i pro soudce při výkonu jejich funkce. Soudnictví je tedy postaveno na osobě soudce. *Nezávislé rozhodování* je výrazem důvěry v jeho kvalitu a také prostředkem jeho ochrany. Nezávislost tedy dává soudci v zájmu spravedlivého rozhodování široký prostor tím, že ho zavazuje respektovat pouze zákon a mezinárodní smlouvy (kolize mezi zákonem a mezinárodní smlouvou řeší ústava, která stanoví, že mezinárodní smlouva má přednost před zákonem).

Posílením nezávislosti je určení *mandátu soudce* jako *neomezený*. Soudci je zaručen nerušený výkon funkce. Soudce je nepřeložitelný k jinému soudu, pokud s přeložením nebude souhlasit. Ústava ČR rovněž stanoví neodvolatelnost soudce. Soudce má postavení *veřejného činitele*. Do funkce je jmenován prezidentem republiky bez časového omezení a své funkce se ujímá složením slibu. Soudce nesmí vykonávat jakoukoli výdělečnou činnost, vyjma správy vlastního majetku, vědecké, publicistické nebo umělecké činnosti.

Ústava uvádí taxativní *výčet soudních orgánů*. Vlastní soustavu soudů tvoří:

- Nejvyšší soud a jemu naroveň postavený Nejvyšší správní soud,
  - vrchní soudy,
  - krajské soudy a jim naroveň postavený soud hlavního města Prahy,
  - okresní soudy a jim naroveň postavené obvodní soudy hlavního města Prahy.
- Nejvyšší soud jako nejvyšší stupeň obecného soudnictví je vrcholným orgánem ve věcech, které patří do pravomoci obecných soudů, s výjimkou záležitostí, o kterých rozhoduje Nejvyšší správní soud nebo Ústavní soud.

Ústavní soud České republiky je oddělen ze soustavy soudů jako orgán ochrany ústavnosti a systém obecného soudnictví s důrazem na soudnictví správní.

6.4 Ústavní soud ČR

Stát jako suverén je nadán k tvorbě práva a k vytváření mechanismu zajišťujícího funkci právního systému. Pokud je vybudován na demokratických principech a má charakter právního státu (srov. kapitola I, oddíl 2.1), vytváří současně mechanismy, které mají za úkol kontrolovat i vlastní činnost stá-

tu. Institut *ústavního soudnictví* slouží především ke *kontrolě ústavnosti* a je nezastupitelný pro zajištění nejen ústavního, ale i právního systému státu jako celku. Žádný právní stát se nemůže bez kontroly ústavnosti obejít. Kontrolou ústavnosti je především dohled nad dodržováním ústavních pravidel. Provádění kontrolní činnosti s sebou přináší také sankce, a to v podobě zrušení právního předpisu nebo zákazu činnosti, které odporují ústavním normám.

Ústavnost lze obsahově dovodit od Ústavy ČR a Listiny základních práv a svobod. Od obsahu těchto dokumentů se odvíjí vznik a struktura jednotlivých státních institucí, vztahy mezi těmito institucemi a jinými subjekty a chování subjektů v mezích těchto norem za současného využívání možností chování daných základními právy. K těmto právům se řadí též základní povinnosti stanovené ústavními normami. Úroveň ústavnosti je vyjádřena chováním jednotlivých subjektů v běžném životě i chováním státních orgánů při aplikační činnosti.

Postavení Ústavního soudu je dáno Ústavou ČR. Je to zvláštní ústavní instituce se zvláštním postavením v soustavě státních orgánů ČR. Stojí mimo soustavu obecných soudů a je svou povahou a charakterem určen k tomu, aby zajišťoval a kontroloval naplnění nejvyšších ústavních norem. Svou činností přispívá k zajištění ústavních zákonů.

Pravomoci Ústavního soudu vymezuje taxativně ústava ČR. Jsou především v oblasti ochrany základních lidských práv a svobod, ústavnosti jako takové a spravedlnosti. Svým charakterem je Ústavní soud sice soudním orgánem, ale není v postavení soudní instituce, která má obecně přezkoumávat rozhodnutí soudů (pouze ve výjimečných případech může takový přezkum provádět). Přestože Ústavní soud není součástí zákonodárné moci, svými rozhodnutími právo ovlivňuje.

Základní pravomoci a postavení Ústavního soudu jsou podrobně upraveny ve zvláštních zákonech, především v zákoně o Ústavním soudu. Rozšířit jeho pravomoci je možno pouze ústavním zákonem. Zúžit jeho pravomoci, převést na jiný orgán, je možné pouze zákonem. Pravomoci Ústavního soudu směřují především ke kontrole ústavnosti a garanci hodnot demokracie a právního státu. Z tohoto pohledu je postavení Ústavního soudu zcela nezastupitelné.

Z hlediska významu Ústavního soudu je také odpovídajícím způsobem upraveno řízení před tímto soudem. Řízení může být zahájeno jen na základě podnětu kvalifikovaného zákonem; podnět může podat jen subjekt, kterého k tomu zákon opravňuje. Vlastní průběh a pravidla řízení, rozhodování, účastníci řízení, postavení a pravomoci orgánů jsou stanoveny podle druhu řízení. Cílem je právně kvalifikované uplatnění práv, jakož i garance objektivitu při vlastním posuzování věci. Proto je stanovena povinnost právního zastoupení fyzických i právnických osob – účastníků řízení advokátem.

6.4.1 Kontrola veřejné moci Ústavním soudem

Ústava stanoví, že Ústavní soud je orgánem zřízeným k ochraně ústavnosti. Od počátků své existence definuje a deklaruje své postavení ve vztahu k obecným soudům tak, že nezastává funkci „třetí instance“ ve vztahu k obecným soudům. Jeho úkolem také není řešit jakékoli porušení práv fyzických či právnických osob chráněných běžnými zákony nebo ostatními předpisy. Úkolem Ústavního soudu je *kontrola veřejné moci*. Je oprávněn zabývat se takovými porušeními práva orgány veřejné moci, která ohrožují základní práva a svobody zaručené ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou. Ústavní soud může zasáhnout do činnosti obecních soudů pouze v případě, že rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci, jímž bylo zasaženo do práv subjektu práva zaručených Ústavou ČR. Tuto pravomoc je Ústavní soud oprávněn vykonávat vůči všem orgánům veřejné moci.

Ve vztahu k moci zákonodárné je Ústavní soud oprávněn rozhodovat o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých částí a jiných právních předpisů, které jsou v rozporu s ústavním pořádkem. Ve vztahu k moci výkonné může na základě ústavní stížnosti zrušit akt vydaný výkonnou mocí, jenž se týká nezákonného zásahu státu do územní samosprávy, nebo proti rozhodnutí a zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod.

6.4.2 Složení a pravomoci Ústavního soudu

Ústavní soud je *tvořen patnácti soudci*, kteří jsou jmenováni na dobu 10 let. Soudce je navrhován prezidentem republiky, který jej jmenuje se souhlasem Senátu. Soudcem Ústavního soudu může být bezúhonný občan, který dosáhl věku 40 let (může být zvolen do Senátu), má vysokoškolské právnické vzdělání a byl nejméně 10 let činný v právnickém povolání. Funkce se ujímá složením slibu do rukou prezidenta republiky. Soudce Ústavního soudu požívá zvláštních práv a ochrany. Nelze ho bez souhlasu Senátu trestně stíhat, a pokud Senát souhlasí, je trestní stíhání navždy vyloučeno. Soudci Ústavního soudu se při rozhodování řídí pouze ústavním pořádkem a ústavními zákony. Ústava taxativně vypočítává *pravomoci Ústavního soudu*:

- rušení těch zákonů či jejich ustanovení, které jsou v rozporu s ústavním pořádkem, a rušení jiných právních předpisů nebo jejich ustanovení, které jsou v rozporu s ústavním pořádkem nebo se zákonem;
- rozhodování o ústavních stížnostech, a to orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu osoby fyzické či právnické proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod;
- rozhodování o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora;
- rozhodování v případě zániku mandátu poslance nebo senátora z důvodu neslučitelnosti funkcí a pochybnostech o ztrátě volitelnosti;

- e) rozhodování o ústavní žalobě proti prezidentu republiky. Tato žaloba je možná pouze v případě velezrady;
- f) rozhodnutí o tom, že usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu, kterým se obě komory usnesly na tom, že prezident republiky nemůže ze závažných důvodů vykonávat svůj úřad, se zrušuje;
- g) na základě návrhu podaného vládou zrušení dosud platného právního předpisu, u kterého mezinárodní soud zjistil rozpor s mezinárodní smlouvou, vyhlášenou, ratifikovanou a závaznou pro Českou republiku;
- h) rozhodnutí o tom, zda rozhodnutí o rozpuštění politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se politické strany je ve shodě s ústavními nebo jinými zákony;
- i) rozhodnutí o tom, zda mezinárodní smlouva je souladu s ústavním pořádkem. Jedná se o předběžnou kontrolu ústavnosti (bez tohoto rozhodnutí nemůže být smlouva ratifikována). Toto řízení má charakter přednostního řízení, neboť návrh má Ústavní soud projednat bez zbytečného odkladu. Pokud Ústavní soud rozhodl, že mezinárodní smlouva není v nesouladu s ústavním pořádkem, k ratifikaci může dojít až po odstranění tohoto nesouladu.

Zákon o Ústavním soudu k realizaci těchto pravomocí upravuje jednotlivé *druhy řízení*. Pro některé pravomoci je stanoveno společné řízení, pro jiné je stanoven jeden druh řízení (např. pro ústavní stížnost fyzické či právnické osoby a pro ústavní stížnost územního samosprávného celku). Rozhodnutí Ústavního soudu je vykonatelné, jakmile bylo zákonným způsobem vyhlášeno, pokud o jeho vykonatelnosti nerozhodl jinak.

6.5 Nejvyšší soud ČR

Nejvyšší soud ČR je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení s výjimkou záležitostí, o kterých rozhoduje Ústavní soud. Náplní činnosti Nejvyššího soudu je především rozhodování o mimořádných opravných prostředcích proti rozhodnutím odvolacích soudů, o stížnostech pro porušení zákona, o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí cizozemských soudů na území České republiky, vyžaduje-li to zvláštní právní předpis nebo mezinárodní smlouva. Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení a na jejich základě (v zájmu jednotného rozhodování soudů) zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu.

Nejvyšší soud je tvořen předsedou soudu, místopředsedou soudu, předsedy kolegií, předsedy senátů a dalšími soudci. Předseda a místopředseda jsou jmenováni prezidentem republiky. Soudci rozhodují podle vlastního svědomí a jsou vázáni jedině zákonem.

Nejvyšší soud rozhoduje zpravidla v senátech, složených z předsedy senátu a dvou soudců, nebo ve velkých senátech kolegií. V čele každého senátu Nejvyššího soudu je předseda, který organizuje práci senátu včetně přidělování věcí

jednotlivým členům senátu, dbá o rovnoměrné pracovní zatížení všech členů senátu, kteří odpovídají za řádné a včasné vyřizování jim přidělených věcí. Senáty i jednotliví soudci mají oprávnění navrhnout uveřejnění vhodných rozhodnutí ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, upozorňovat předsedy kolegií na případy nejednotného výkladu zákonů a připravovat návrhy stanovisek k výkladu zákonů. Senáty také mohou v souvislosti se svou rozhodovací činností podávat návrhy na zahájení řízení před Ústavním soudem podle příslušných předpisů.

6.6 Nejvyšší správní soud ČR

Nejvyšší správní soud ČR je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů ve správním soudnictví. Ve správním soudnictví poskytují krajské soudy a Nejvyšší správní soud ochranu subjektivním právům fyzických a právnických osob. Nejvyšší správní soud v rámci této ochrany především dbá o zákonnost a jednotu rozhodování krajských soudů a správních orgánů tím, že rozhoduje o stížnostech směřujících proti pravomocným rozhodnutím krajských soudů ve správním soudnictví, jimiž se stěžovatelé domáhají zrušení napadených rozhodnutí.

Nejvyšší správní soud dále rozhoduje ve věcech volebních a ve věcech rozpuštění politických stran a politických hnutí, pozastavení nebo znovuoobnovení jejich činnosti. Do pravomoci Nejvyššího správního soudu patří rovněž rozhodování některých kompetenčních sporů mezi orgány veřejné správy.

6.6.1 Působnost Nejvyššího správního soudu

Správní soudnictví upravuje (v rámci poskytnutí soudní ochrany soukromým osobám proti zásahu veřejné autority) několik druhů žalob, které je možno k Nejvyššímu správnímu soudu podat. Je to:

- a) *žaloba proti rozhodnutí správního orgánu*; podává ji ten, kdo tvrdí, že byl na svém právu zkrácen rozhodnutím správního orgánu, a domáhá se přitom zrušení tohoto rozhodnutí. Ve správním soudnictví platí jako ústavní zásada princip generální klauzule, který znamená, že přezkoumatelná jsou všechna rozhodnutí, pokud to zákon výslovně nevylučuje. Řízení se účastní také osoby, které byly stejně jako žalobce vydáním napadeného rozhodnutí dotčeny na svých právech, a osoby, které mohou být přímo dotčeny na svých právech jeho zrušením podle žalobního návrhu;
- b) *žaloba proti nečinnosti správního orgánu*; může ji podat ten, kdo se u správního orgánu domáhal vydání rozhodnutí nebo osvědčení, správní orgán zůstal nečinný a žadatel bezvýsledně vyčerpал prostředky, které mu procesní předpis (zpravidla správní řád) dává pro ochranu před nečinností. Nečinnost úřadu spočívá nejen v tom, že věc není včas vyřízena, ale i v tom, že v důsledku kompetenčních přesunů mezi orgány státní správy a orgány územní samosprávy zůstává nejasné, který orgán vlastně má rozhodnutí nebo osvědčení vydat;

c) *žaloba proti nezákonnému zásahu*; jde o ochranu před zásahy, které nejsou rozhodnutími, ale přesto je jimi poškozena právní sféra žalobce. Mohou to být zásahy orgánů veřejné správy (např. nezákonný policejní zásah). Žalobu lze úspěšně podat jen tehdy, pokud zásah dosud trvá, nebo trvají aspoň jeho důsledky, nebo hrozí jeho opakování. K podání žaloby je stanovena lhůta dvou měsíců ode dne, kdy se žalobce o zásahu dozvěděl, nejpozději však do dvou let ode dne, kdy k zásahu došlo.

7. Základní lidská práva a svobody

Základní lidská práva a svobody jsou atributem demokratického právního státu, respektive právního řádu státu, který musí při tvorbě a aplikaci práva respektovat určité hodnoty lidské osobnosti, každého svobodného jedince.

7.1 Mezinárodní smlouvy na ochranu lidských práv

Pramenem právní úpravy základních lidských práv a svobod jsou kromě národního práva jsou i mezinárodní smlouvy. Roku 1948 přijalo Valné shromáždění OSN formou rezoluce *Všeobecnou deklaraci lidských práv*. Z právního hlediska nepředstavuje závazný akt pro státy, které deklaraci podepsaly, avšak stala se východiskem pro celou řadu následujících *mezinárodních úmluv či paktů*, které se k ní hlásí či vycházejí z jejích principů. V celosvětovém či v evropském kontextu je jedná zejména o:

- Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965),
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966) s dodatečně přijatým *Opčním protokolem*,
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966),
- Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (1950),
- Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1984).

Práva, která jsou obsažena v mezinárodních smlouvách o lidských právech, je možno rozdělit do tří skupin.

Nejvýznamnější skupinu tvoří ta práva, která nesmějí být omezena ani za války nebo jiné mimořádné situace. Jsou to *absolutní lidská práva*, jako je právo na život, právo nebýt držen v otroctví nebo nevolnictví, právo nebýt mučen, nebýt zbaven svobody pro neschopnost dostát dlužnému závazku a dále právo proti zpětné působnosti pozdějšího přísnějšího trestního práva. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* k těmto absolutním právům řadí také právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství a dále právo na uznání jeho právní osobnosti.

Druhou skupinu tvoří *minimální práva*, která se týkají postavení fyzické osoby v trestním řízení.

Třetí skupinou jsou práva, která mohou být podrobena určitým *zákonným omezením*, zejména z důvodu ochrany práv druhých, veřejné bezpečnosti.

Mezinárodní smlouvy rovněž konstituovaly orgány na ochranu lidských práv,

zabývající se jejich implementací. Jde především o *Komisi pro lidská práva* (včetně její subkomise pro předcházení diskriminace a ochranu menšin), zřízenou roku 1946 Hospodářskou a sociální radou OSN, *Výbor pro lidská práva*, zřízený Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (1966), *Komisi pro odstranění rasové diskriminace*, ustavenou Mezinárodní úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace. V rámci Rady Evropy byl k ochraně lidských práv a základních svobod zřízen *Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku* jako orgán k projednávání žalob pro porušení práv garantovaných uve- denou úmluvou.

Na základě *Opčního protokolu* k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech je Výbor pro lidská práva oprávněn přijímat a projednávat oznámení jednotlivců, kteří tvrdí, že se stali obětí porušení některého práva uznaného v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech. Oznámení může být učiněno až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků, přičemž není stanovena žádná konečná lhůta.

Komise pro lidská práva se zabývá individuálními stížnostmi, v kterých se podávají spolehlivé důkazy o hrubém porušování jakýchkoliv lidských práv a základních svobod, tj. o situaci v oblasti lidských práv v kterékoliv zemi. Stížnost může podat:

- kterákoli fyzická osoba,
- skupina osob, která se považuje za oběť porušení lidských práv a základních svobod, včetně politické a rasové diskriminace a segregace, nebo má přímé a spolehlivé poznatky o takovém porušení,
- nevládní organizace, které jednájí v dobré víře v souladu s uznávanými principy lidských práv a mají přímé a spolehlivé důkazy o situaci, kterou popisují.

Z hlediska participace mezinárodních aspektů ochrany lidských práv je významná účast České republiky (jako člena Rady Evropy) na Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod. Podle této smlouvy se může fyzická osoba, nevládní organizace nebo skupina jednotlivců obrátit v případě porušení práv uznaných touto úmluvou se stížností na *Evropský soud pro lidská práva* (podmínkou tohoto postupu je vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků).

Kromě ochrany lidských práv na půdě OSN a Rady Evropy jsou lidská práva chráněna také *Mezinárodní organizací práce*, jakož i mezinárodními smlouvami v dalších oblastech.

7.2 Vnitrostátní úprava základních lidských práv

Listina základních práv a svobod tvoří nedílnou součást ústavního pořádku ČR. Byla publikována jako *Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.* Vycházejíc z přirozenoprávní koncepce základních lidských práv Listina tato práva pouze uznává, prohlašuje a utvrzuje jejich nezcizitelnost a neporušitelnost. Stanoví a chrání prostor nedotknutelnosti člověka před neoprávněnými zásahy státních orgánů. Současně také z textu Listiny vyplývá, že povinností státu je ochraňovat člověka od narození až do skončení jeho života. Není tedy možné oddělit

Pro tato práva je společná kratší doba trvání autorských práv (50 let) a možnost převést je v některých případech na jiného.

Nově je do autorského zákona zařazena *ochrana pořizovatele databáze*. Databázi se rozumějí literární, umělecké, hudební nebo jiné soubory děl nebo soubory jiných materiálů, jako jsou texty, zvuky, obrazy, čísla, fakta a údaje. Databáze je považována za souborné autorské dílo tehdy, je-li způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu autorovým vlastním duševním tvůrčím výběrem nebo uspořádáním. Autorský zákon poskytuje ochranu pořizovateli databáze ve vztahu k investici, kterou vynaložil na její pořízení. Toto zvláštní právo pořizovatele databáze trvá 15 let od jejího pořízení.

Autorský zákon upravuje také *kolektivní správu autorských práv*. Jejím účelem je kolektivní uplatňování a ochrana majetkových autorských práv a majetkových práv souvisejících a zpřístupňování těchto práv veřejnosti. V současné době jsou to např. kolektivní správci (nazývaní jako ochranné organizace) OSA (Ochranný svaz autorský), INTERGRAM, DILIA, GESTOR.

Doporučená literatura:

Zdražil, M. O ochraně spotřebitele. Praha: Linde, 2000

Švestka, J., Jehlička, O., Kratochvíl, M. Právní ochrana spotřebitele v ČR. Praha: C. H. Beck, 1999

Pražáková, M. Stav projednávání PECA. Magazín ČSN, 2001

Lubíková, R. Obecná bezpečnost výrobků, technické požadavky na výrobky, odpovědnost za výrobek. Brno: Masarykova univerzita, 2001

Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. vydání, Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2002

Olivová, K., Kuba, B., Vávrová, M. Byty a katastr nemovitostí. 6. vydání, Praha: Linde, 2003

Chaloupková, H., Svobodová, H., Holý, P. Autorský zákon. Praha: C. H. Beck, 2004

Kapitola IV.

Soukromoprávní spory a jejich rozhodování soudy

Hmotněprávní normy soukromého práva přiznávají práva a povinnosti účastníkům právních vztahů, neřeší však postup při jejich uplatňování tam, kde ve vztazích mezi účastníky dojde k rozporům. Tyto rozpory, pokud je nelze vyřešit dohodou, tedy smírně, musí být vyřešeny zapojením autority státních orgánů, jimiž jsou soudy.

Normy, které upravují postup při uplatňování práva před soudem, jsou obsaženy v *procesních předpisech*, jimiž jsou zejména:

- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,
- zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

Občanský soudní řád je veřejnoprávní norma, jejímž uplatňováním se promítá vůle a zájem státní moci, aby bylo učiněno zadost poskytnutí soudní ochrany subjektivnímu právu nebo zákonem chráněnému zájmu, a poskytují se jeho prostřednictvím nástroje k zachování zákonnosti obvyklé v demokratické pluralitní společnosti.

Občanský soudní řád je rozdělen do osmi částí. Část první (Obecná ustanovení) shrnuje systematiku obecných a společných principů soudního řízení ve věcech soukromoprávních, vymezuje pravomoc a věcnou příslušnost soudů, postavení procesních subjektů a jejich zástupců a upravuje obecné a společné postupy pro úkony soudu a účastníků. Je obecná pro všechny následující části zákona.

Část druhá (Činnost soudu před zahájením řízení) se zabývá vlastními procedurálními kroky soudu, resp. takovou činností soudu, kdy soud již činí úkony, ale ještě nezahájil jednání ve věci samé.

Část třetí (Řízení v prvním stupni) obsahuje podmínky, za kterých je soud schopen věc projednat; upravuje též místní příslušnost soudu, postup soudu při dokazování, definuje pojem rozhodnutí aj. Hlava pátá této části (Zvláštní ustanovení) postihuje postup soudu při nesporných řízeních (viz oddíl 3.8).

Část čtvrtá (Opravné prostředky) upravuje postup a podmínky změn rozhodnutí soudu prvního stupně.

Část pátá (Správní soudnictví) uvádí odlišnosti od obecných východisek obsažených v části první, upravuje postup při rozhodování o žalobách proti rozhodnutím správních orgánů a o opravných prostředcích v těchto sporech.

Část šestá (Výkon rozhodnutí) slouží k vynucení splnění rozhodnutí vynesenoho soudem.

Část sedmá upravuje jinou činnost soudu, která nesouvisí se sporným ani s nesporným řízením.

V části osmé jsou Závěrečná ustanovení, obsahující přechodná ustanovení, zmocňovací a zrušovací ustanovení.

1. Soudy

V České republice existuje soustava soudů hierarchicky uspořádaná:

- okresní soudy,
- obvodní soudy, v hlavním městě Praze, na stejné úrovni jako soudy okresní,
- Městský soud v Brně,
- krajské soudy v Praze, Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Ústí nad Labem, Brně a Ostravě (některé mají pobočky i v jiném místě),
- Městský soud v Praze, na stejné úrovni jako soudy krajské,
- vrchní soudy v Praze a v Olomouci,
- Nejvyšší soud ČR v Brně,
- Nejvyšší správní soud ČR v Brně.

Součástí soudní soustavy *není Ústavní soud*. Je pouze orgánem ochrany ústavnosti, nevydává rozsudky, nýbrž nálezy, popř. usnesení. Lze se na něj obracet pouze s ústavními stížnostmi. Ústavní soud neposuzuje právní názory obecných soudů, pokud se pohybují v ústavních mezích. Není obecným soudem nadřízen ani není vrcholem jejich soustavy. Do rozhodovací činnosti může Ústavní soud zasahovat pouze v případě, je-li jejich rozhodnutím zasaženo do ústavně zaručených práv a svobod.

Některé záležitosti projednávají v prvním stupni okresní soudy a jim na roveň postavené obvodní či městské soudy, jiné věci projednávají v prvním stupni krajské soudy nebo Městský soud v Praze. Protože příslušnost soudů je dána povahou věci, která má být projednána, mluví se o *věcné příslušnosti*.

1.1 Pravomoc soudů

Oprávnění soudu (dané státem) řešit a autoritativně rozhodovat spory mezi subjekty soukromoprávních vztahů se nazývá *pravomoc*. Podle zákonné úpravy se v občanském soudním řízení projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a z obchodních vztahů, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány. V pravomoci soudů je zohledněna zásada vykonávání soudnictví pouze soudem.

1.2 Příslušnost soudů

Příslušnost (působnost) je *věcná, místní a funkční*. Obecně tato vlastnost znamená, jaký okruh působnosti mají soudy mezi sebou navzájem. Příslušnost soudů určuje, kterému soudu má být zaslán návrh na zahájení řízení, žaloba. *Věcná příslušnost* určuje, který druh soudu rozhoduje o určitých věcech – předmětech řízení – v první instanci. Občanský soudní řád stanoví, že není-li v zákoně jinak, jsou k řízení v prvním stupni příslušné *okresní soudy*. Výjimky z tohoto pravidla stanoví zákon.¹

¹ Pravidlem sice je, že prvoinstanční věcně příslušný soud je okresní (obvodní v Praze), ale např. ve věcech autorských a osobnostních práv rozhoduje v první instanci soud o stupeň vyšší, (krajský soud, Městský soud v Praze).

Příslušnost místní je standardně dána trvalým pobytem (sídlem) odpůrce, tedy toho, proti komu návrh směřuje.

Jestliže odpůrce (žalovaný) žije v Benešově, nezáleží na tom, že žalobce pochází z Aše. Je-li věcně příslušný okresní soud, bude věc *místně* projednávat Okresní soud v Benešově u Prahy. Je-li věcně příslušný soud vyšší, je to Krajský soud v Praze.

Mohou být dány důvody *zvláštní příslušnosti*, například týká-li se spor *nemovitostí*, řídí se příslušnost místem, kde se nemovitost nachází.¹

Funkční příslušnost určuje rozsah působnosti mezi soudy různého stupně, které projednávají tytéž věci, avšak hierarchicky po sobě. Soudní řízení je v České republice zásadně *dvojinstanční*; proti rozhodnutí soudu prvního stupně se lze odvolat a rozhodnutí bude přezkoumáno v *instanci druhé*.

2. Zásady soudního řízení

Civilní soudní procesy, byť vzájemně se lišící subjekty i předmětem řízení odvozeným z hmotněprávních norem (občanskoprávní, pracovněprávní, autorské apod.), mají mnoho společných rysů. Ty jsou dány především *zásadami*, kterými je soudní řízení ovládáno. Zjednodušeně řečeno, kde nestačí na interpretaci psaného práva – zde procesního – konkrétní zákonná ustanovení, nastoupí *podpůrně právní zásada*.

Zásady doplňují právní normy a představují promítnutí celospolečensky uznávaných hodnot do pozitivního práva. Jsou obecnější než právní normy samotné a představují *východiska* k jejich správnému výkladu či použití. Použijeme je tedy jako pomůcku ke správnému pochopení jednotlivých ustanovení procesních předpisů.

Některé procesní zásady jsou společné pro všechny druhy (stadia) procesů, jiné se uplatní omezeně, některou ze zásad v určitém druhu procesu nenajdeme. Rozdílů jsou patrně zvláště ve srovnání řízení sporného a nesporného. Podstatné *zásady civilního soudního řízení* jsou:

- zásada práva na spravedlivý proces,
- zásada dispoziční,
- zásada rovnosti účastníků,
- zásada materiální pravdy,
- zásada volného hodnocení důkazů,
- zásada ústnosti, přímosti (zásada projednací) a veřejnosti,
- zásada projednací,
- zásada koncentrace řízení,
- zásada arbitrárního pořádku (jinak zásada jednotnosti řízení),

¹ Případů zvláštní příslušnosti je více a nelze pro ně stanovit jednotící kritérium.

- zásada hospodárnosti (procesní ekonomie),
- zásada kontradiktornosti.

Právo na spravedlivý proces definuje Listina základních práv a svobod jako *zaručené právo na soudní a jinou právní ochranu* v rozhodování o věcech fyzických i právnických osob, pokud se obrátí na soud. O jejich právu či zájmu chráněném právem má rozhodovat nezávislý a nestranný soud, řídicí se jen zákonem. Soudcovská nezávislost spočívá v „odrušení“ od všech subjektivních vlivů, zejména politických. Nevyhovění této zásadě, spočívající v tom, že soud, na který se subjekt obrátí, se jeho případem nezabývá, lze chápat jako *odepření spravedlnosti*.

Zásada *dispoziční* spočívá v tom, že jsou to strany sporu, které určují (mají ve své dispozici), zda soudní řízení proběhne nebo ne a co bude předmětem projednávání. Ve věcech civilních je nutný návrh toho, kdo se domáhá ochrany práv. Z moci úřední, tj. bez návrhu (*ex officio*), soud rozhoduje jen ve výjimečných a taxativně stanovených případech.

Zásada *rovnosti stran* před soudem vyplývá z obecné rovnosti subjektů před zákonem, jako zásady typické pro demokratické politické systémy. V procesní praxi to znamená, že vůči stranám, bez ohledu na osobu žalobce či žalovaného (fyzická či právnická osoba nebo stát), budou použity stejné procesní postupy a stranám budou dány stejné možnosti vyplývající ze zákona. Obě strany mají možnost navrhnout důkazy, bude-li slyšena jedna strana, má být slyšena i druhá, obě strany mají stejná práva nahlížet do spisu, je vyloučeno jedné straně toto právo umožnit a druhé odepřít atd.

Zásada *materiální pravdy* spočívá v úplném a spolehlivém zjištění skutkového stavu, jaký mezi účastníky je, a ve zjištění, které věci mezi nimi jsou sporné. Spočívá nejen v tom, že v zájmu stran je předložit tvrzení a důkazy, případně žádat o provedení důkazů soud, ale i v tom, že soud sám iniciativně zjišťuje některé skutečnosti a zajišťuje provedení konkrétních důkazů.

Zásada *volného hodnocení důkazů* znamená, že jak důkazy předložené stranami, tak i důkazy, které provedl soud sám, jsou hodnoceny podle úvahy soudu, každý zvlášť a pak všechny ve vzájemné souvislosti s přihlédnutím k tomu, co bylo řečeno účastníky. Neexistuje předepsaná hierarchie hodnoty a významu druhů důkazů. Zákon neukládá soudci, jak má který důkazní prostředek hodnotit, zda nějaký konkrétní druh (listiny či výpověď) upřednostnit před jiným důkazem.

Některé skutečnosti se nedokazují, tudíž nejsou předmětem důkazů. Jedná se zejména o:

- notorieta, jimiž teorie občanského práva označuje skutečnosti všeobecně známé, o kterých netřeba pochybovat, zná je i soud, a tedy není nutné je dokazovat (např. které dny jsou státní svátky);
- obsah zákonů, kde platí zásada *iura novit curia* neboli soud zná právo.

Veškeré informace, které jsou dosažitelné v právních normách publikovaných ve Sbírce zákonů, nepodléhají dokazování; nedokazují se právní domněnky a právní fikce (viz kapitola III, oddíl 3.4).

Zásada *ústnosti, přímosti, veřejnosti* znamená, že soudní řízení je vedeno zásadně *verbálně*, strany jsou slyšeny, svědci osobně musejí vypovídat před soudem a jejich sdělení nemůže nahradit písemné vyjádření. S ústností souvisí zásada *přímosti* např. tak, že soud např. vyslechne svědky či znalce přímo. Zásada *veřejnosti* umožňuje přítomnost veřejnosti v jednací síni soudu jako kontrolního mechanismu soudního postupu a rozhodování.

Zásada *projednací* se uplatňuje v průběhu ústního projednávání věci soudem. Klíčovým ustanovením je úprava povinnosti tvrzení účastníků řízení (povinnost tvrdit všechny významné skutečnosti, plnit důkazní povinnosti a dbát pokynů soudu).

Zásada *koncentrace řízení* usiluje o co nejkratší dobu k projednání a rozhodnutí věci. Jejím důsledkem jsou např. ustanovení občanského soudního řádu, podle nichž všechny rozhodné skutečnosti a důkazy musejí být k dispozici soudu do rozhodnutí, či povinnost protistrany vyjádřit se k žalobě, možnost spojení věcí při projednávání a další.

Zásada *arbitrárního pořádku* (zásada jednotnosti řízení) spočívá v tom, že civilní řízení tvoří od jeho zahájení až do jeho skončení jeden celek. Občanský soudní řád *nestanoví* (až na výjimky) *pořadí procesních úkonů* soudu, tedy kdy se bude dokazovat a kdy již ne, dokdy mohou účastníci přednášet své návrhy apod. Soud rozhoduje o tom, kdy a který úkon bude proveden, případně že nebude proveden (návrh účastníka na důkaz ještě neznámá, že mu soud vždy musí vyhovět). Je to tedy zásada *libovolného pořadí soudních úkonů*.

Zásada *hospodárnosti* (procesní ekonomie) znamená, že soudní řízení má proběhnout co nejrychleji a s vynaložením co nejmenších nákladů. Ekonomické je to nejen pro soud, ale i pro účastníky. K tomu soud využívá řadu nástrojů, např. zkrácené řízení končící platebním rozkazem (řízení bez jednání), rozsudek pro uznání a rozsudek pro zmeškání, spojení věcí, je-li to účelné (v případě žalob o započtení směřujících proti sobě a spojených v osobách účastníků a jednajícím soudu).

Zásada *kontradiktornosti* znamená, že proti sobě stojí dvě strany, které mají opačné zájmy a soupeří spolu. Jedna druhé se snaží zabránit, aby spor vyhrála. To předpokládá jejich značnou aktivitu, projevovanou typicky v obstarávání důkazů, předkládáním právních hledisek, popř. jiných procesních úkonů.

3. Řízení před soudem prvního stupně

Řízení před soudy se týkají jak subjektů, tj. fyzických osob, tak právnických osob. Jsou to *účastníci řízení*. Účastníky řízení konkretizuje občanský soudní

řád pojmy *žalobce a žalovaný* (někdy též navrhovatel a odpůrce). Toto označení se ovšem vztahuje ke kontradiktornímu (spornému) řízení; stále nutno mít na paměti, že soudy řeší i věci, kdy proti sobě nestojí strany s opozičními názory na věc, nýbrž účastníci, kteří mají stejně jako soud shodný zájem na určitém rozhodnutí, případně je tu jen jeden účastník (dědické řízení, řízení o zápisech do obchodního rejstříku).

Kdo může být účastníkem, tj. kdo má procesní způsobilost, a jak jedná před soudem, stanoví občanský soudní řád.

■ 3.1 Jednání účastníků před soudem, zastoupení

Účastník řízení může za sebe, za své zájmy, vystupovat před soudem sám. Občanský soudní řád používá termín jednat samostatně, účastník má *procesní způsobilost* vystupovat před soudem. Existuje několik výjimek, kdy to občanský soudní řád nedovoluje.

Každý si však může zvolit *zástupce*, který za něj bude v řízení jednat ve všech věcech, kde je účastník řízení zastupitelný, tedy nahraditelný. Typicky nenahraditelný je tam, kde má přednést svou účastnickou výpověď, tedy sdělit soudu skutečnosti, které sám osobně viděl, autenticky zažil atd. Zástupce, tj. osoba jiná, než je účastník, za něj může navrhopvat procesní úkony, vykonávat je, přijímat a odesílat korespondenci soudu, uskutečňovat fyzický kontakt se soudem aj. (viz též kapitola I, oddíl 6.2).

Tam, kde se neuplatní jiné mechanismy zastoupení (zastoupení ze zákona), vzniká vztah zastoupený – zástupce na základě procesní *plné moci*. Ta má povinnou písemnou formu, což lze nahradit i jejím udělením ústně do protokolu přímo u soudu. V téže věci může za účastníka řízení (fyzickou či právnickou osobu) *jednat pouze jeden zástupce*.

Za účastníka řízení musí vždy jednat jeho *zákonný zástupce*, jde-li o účastníka *nezletilého*; děti zastupují jejich rodiče, nejsou-li zbaveni rodičovských práv (nebo v nich omezeni). Je-li tomu tak, je nezletilé dítě zastupováno jiným zákonným zástupcem (opatrovníkem, kterého ustanovil soud); stejně tak bude z rozhodnutí soudu zastupována osoba zbavená způsobilostí k právním úkonům či omezená v této způsobilosti z důvodu mentální či duševní poruchy.

U některých podání je navrhovatel povinen zvolit si zástupce, *advokáta* nebo *notáře*, jinak by soud jeho věc neprojednal a řízení by zastavil. Účastník je povinen zvolit si advokáta, nemá-li sám právnické vzdělání, v případě mimořádného opravného prostředku, jakým je *dovolání*, a také v případě žaloby ve věcech *správního soudnictví*. Zvláštním zástupcem, kterého ustanovuje soud, je *opatrovník pro řízení*.

■ 3.2 Žaloba

Žaloba je návrh (podání) k soudu, jímž se *navrhovatel* či *žalobce* domáhá rozhodnutí soudu. Vedle žaloby (podání vesměs ve věcech sporných) může jít o *návrh* ve věcech nesporných (např. návrh na soudní úschovu nebo návrh na

zápis do obchodního rejstříku). Návrhy na zahájení řízení lze třídit podle toho, co jimi navrhovatel sleduje nebo čeho se domáhá. Pro spory (kontradiktorní věci) je tedy typický pojem žaloba; pojem *návrh na zahájení řízení* se používá u řízení *nesporných*.

Žaloby navrhovatele mohou mít různý charakter. Rozlišují se:

a) návrhy požadující, aby druhému účastníku, tj. žalovanému, bylo *uloženo splnění povinnosti*, která vyplývá:

- ze zákona,
- z právního vztahu,
- z porušení práva.

Typickým příkladem je *žaloba na vydání věci*, tj. žaloba reindikační (srov. též kapitola III, oddíl 4). Žaloba, kterou se lze domáhat, aby protistrana něco plnila, je žaloba *zápůrčí* neboli negatorní. Obvykle se jí žalobce domáhá, aby protistrana ustala;

b) žaloby *statusové* čili žaloby o osobním stavu (např. o rozvod manželství či

Negatorní je např. žaloba v sousedských vztazích, kterou je požadováno, aby soused ustal v nějaké činnosti na své nemovitosti, která ohrožuje či ztěžuje užívání nemovitosti žalobce (např. obtěžování pachovými nebo hlukovými imisemi nebo pronikání chovaných zvířat na sousední pozemek, obtěžování hlukem ze sousedního bytu, nevhodné provádění stavby, které ohrožuje stavbu sousední).

řízení o prohlášení za mrtvého);

c) žaloby *určovací* jsou návrhy na určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom náležitý právní zájem (např. žaloba na určení vlastnictví, vzniklého vydržením věci).

Naléhavost právního zájmu je podmínkou, kterou zkoumá soud. Neexistuje-li, řízení zastaví. Nálehavost by spočívala např. v tom, že dokud by soud neurčil, jaký zde je právní vztah (např. vlastnický k věci), neměl by subjekt, kterému by takové právo náleželo, možnost disponovat s předmětem. Nemohl by věc smluvně převádět, případně by měl ztížené podmínky vlastního užívání věci.

Druhy žalob upravuje občanský soudní řád pouze *demonstrativně*. Všechny typy žalob, tedy o čem a jak je soudem rozhodováno, taxativně vyjmenovat nelze. Soud např. svým rozhodnutím může nahradit smluvní ujednání stran, kde by k němu dobrovolně nedošlo.

Řízení před soudem, kde se rozhoduje o nárocích, se nazývá *nalézací řízení*, neboť je zjišťováno (tedy nalézáno), na čí straně jsou práva a na čí jsou povinnosti, kdo jednal protiprávně, zda a komu způsobil újmu, apod.

■ 3.2.1 Obsah žaloby

Žaloba jako právní úkon vedoucí k zahájení řízení musí splňovat určité formální a obsahové znaky, aby vyhověla podmínkám zahájení. Žaloba je vždy pí-

semné podání. I ústní podání do protokolu je písemné (protokolace se provádí v konečné podobě písemně, i kdyby ústní podání zprvu soud zachytil třeba na diktafon).

Žaloba musí v první své části správně označit, tedy přesně identifikovat soud, kterému je určena a před nímž se má jednání uskutečnit. Musí obsahovat jména (označení) těch, kdo je činí, a údaje o nich tak, aby dotyčné osoby bylo možno identifikovat. To platí jak pro žalobce, tak pro žalovaného. V případě, že účastníkem je právnická osoba, musí návrh obsahovat název a sídlo právnické osoby. Návrh má obsahovat i jména jejich zástupců a místo pro doručování. V návrhu musí být uvedeny všechny rozhodující skutečnosti, označeny důkazy a hlavně musí být patrné, čeho se navrhovatel domáhá.

Ve věcech týkajících se právnických osob či vyplývajících z obchodních vztahů musí návrh obsahovat identifikační číslo subjektu, popřípadě další údaje potřebné k jeho identifikaci. V případě fyzické osoby zapsané v obchodním rejstříku musí návrh obsahovat obchodní firmu. Jsou-li účastníci zastoupeni zástupcem, uvádí se jeho jméno a údaje s poznámkou, že dotyčný je tímto subjektem zastoupen. Vystupují-li v řízení *vedlejší účastníci*, uvádějí se údaje pod žalobci či žalovanými vždy s poznámkou, že se jedná o vedlejšího účastníka na straně žalobce či žalovaného.

Ve druhé části žaloby se uvádí *skutkový stav*. Vylíčení skutku, toho, jak nastal, musí být podáno způsobem jedinečným, nezaměnitelným, musí být *individualizováno* natolik precizně, aby nemohlo dojít např. k záměně s jinou žalobou, nebo aby se požadavek žaloby (*petit*) nestal nesrozumitelným, a tedy nevykonatelným. Všechna tvrzení se dokládají *důkazy*. Právní názor žalobce je účelný, ale není podmínkou. *Právní posouzení věci náleží výlučně do pravomoci soudu.*

Závěrečnou část žaloby tvoří *petit* neboli *návrh na vydání rozsudku*. Zde musí být uveden text, který by měl být obsahem rozsudku. Soud z něj musí jednoznačně zjistit, o čem má jednat a o čem rozhodnout, na čí straně jsou práva a na čí straně povinnosti. Formulování *petitu* je zpravidla nejobtížnější částí žaloby. Klíčovou vlastností *petitu* je jeho *vykonatelnost*. *Petit* tedy musí poskytovat oporu pro faktickou, velmi konkrétní činnost toho, vůči komu výrok směřuje (musí mu umožňovat, aby něco plnil, konal, ustal s konáním apod.). Zásadní také je, že požadavek v *petitu* musí logicky vyplývat z předchozí části žaloby a mít s ní věcnou spojitost (musí být z popsání skutku odvoditelný).

Z návrhu *petitu*: „Soud ukládá žalovanému, aby do tří dnů od právní moci rozhodnutí zaplatil k rukám žalobce 10 000 Kč s 3,5% úrokem od... (data vzniku dluhu) do zaplacení a dále uhradil žalobci náklady řízení (soudního poplatku a zastupování) ve výši 15 600 Kč k rukám jeho právního zástupce JUDr. .... na jeho účet b. ú. 1642705/0100, KB, pobočka Praha 5.“

3.2.2 Dispozice žalobce se žalobou

Navrhovatel může kdykoli během řízení *vzít návrh na zahájení zpět*, a to z části nebo zcela. Je-li návrh vzat zpět zcela, soud *řízení zastaví*. Podá-li věřitel žalobu o zaplacení dluhu a v průběhu řízení žalovaný část dluhu zaplatí, vezme žalobce návrh částečně zpět, a to do výše zaplacené částky. Částečnému zpětvzetí se také někdy v praxi říká *omezení žaloby*.

Návrh na zahájení je možné vzít zpět i poté, kdy soud již o věci rozhodl, avšak rozhodnutí dosud *není v právní moci*. Pak soud rozhodne též o zrušení svého dosud nepravomocného rozhodnutí. Pokud ale rozhodnutí ve věci samé *nabylo právní moci*, vzetí návrhu zpět není účinné.

3.3 Činnost soudu před zahájením řízení

Před zahájením řízení zkoumá soud *podmínky řízení*.

Soud zejména zjišťuje:

- zda má návrh potřebné náležitosti (náležitosti žaloby),
- svou příslušnost věc projednat a rozhodnout (příslušnost soudu věcná a místní),
- zda je spor úplatný, a je-li tomu tak, zda je poplatek zaplacen,
- zda tu nejsou překážky řízení.

Může jít o překážku věci rozhodnuté (*res iudicata*), tedy zda nebylo o téže věci již jednou pravomocně rozhodnuto. Nové jednání v téže věci, dané stejnými účastníky, stejným skutkovým stavem a požadavkem stejného nároku, by bylo dáno i tehdy, když by v předchozím řízení soud rozhodl soudním smírem, kdežto v novém řízení se žalobce domáhal platebního rozkazu nebo rozsudku.

Může jít také o překážku věci v řízení (*litispendence*), což je překážka zahájeného soudního řízení; soud k ní přihlíží z úřední povinnosti. Zkoumá, zda se ve stejné věci nevede jiné řízení, ať už u soudu stejného nebo jiného (to by přicházelo v úvahu v případech, kdy je místní příslušnost soudu na výběr daná).

Soud se musí vypořádat i s případnou námitkou *podjatosti*. *Podjatost* znamená, že soudce zcela nesplňuje podmínku naprosté nestrannosti k účastníkům a jejich kauze; nemůže tedy být zajištěna objektivita jeho posouzení věci a rozhodnutí. *Podjatost* může mít různé důvody, může vyplývat např. z osobního vztahu soudce k některému účastníku (příbuzenský vztah, citová vazba z dřívějšíka, ať pozitivní nebo negativní, vztah bývalých spolužáků, sousedů, přátel i nepřátel apod.) či ze vztahu k projednávané věci. Na důvody vyloučení soudce má povinnost upozornit účastník, a to kdykoli v průběhu řízení, protože tento důvod může vzniknout i později než při zahájení řízení. Účastník vznesení *námítku podjatosti*, kterou ovšem musí zdůvodnit. Také soudci mají na možnost své *podjatosti* upozornit předsedu svého soudu. O vyloučení soudců rozhodují soudy vyššího stupně.

■ 3.4 Předběžné opatření

Předběžné opatření je rozhodnutí soudu, kterým před zahájením řízení (někdy i v jeho průběhu) předseda senátu *dočasně upraví poměry účastníků* (kte-rých se týká vlastní spor), jejich práva a povinnosti, anebo učiní taková opatře-ní, aby *výkon soudního rozhodnutí nebyl ohrožen*.

Soud tak upraví poměry účastníků v řízení, které předchází vlastnímú nalé-zacímu řízení a bývá podstatně kratší. Soud může rozhodnout pouze na zákla-dě předložených listinných důkazů, účastníci nemusí být bezpodmínečně vy-slechnuti.

Předběžným opatřením lze uložit účastníkovi, např. aby:

- složil peněžitou částku nebo věc do úschovy soudu,
- nenakládal s určitými věcmi nebo právy,
- něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel.

O vydání předběžného opatření *rozhoduje předseda senátu (samosoudce)*; soud jej nařizuje zpravidla *na návrh*. Pro předběžné opatření je rozhodující stav v době vyhlášení usnesení o předběžném opatření. Nezbytnost předběžného, resp. prozatímního upravení poměrů je dána, např. pokud:

- a) existuje obava z nebezpečí z prodlení (než by bylo o určitém nároku roz-hodnuto, mohla by se stát některá z jeho součástí nevymahatelnou v důsled-ku uplynutí promlčecí lhůty k jejímu vymáhání);
- b) je dána obava, že by se subjektivní práva a oprávněné zájmy účastníka na-dále (do doby vynesení rozsudku) zhoršovaly a poškozovaly jej.

Předběžné opatření se zruší rozhodnutím o vlastní žalobě.

■ 3.5 Dokazování

Dokazování je ve sporu klíčovou činností soudů. Je součástí průběhu všech jednání (zásada arbitrárního pořádku). Důkazy je třeba navrhnout, zejména účastníky, někdy i soudem, opatřit je, soud se s nimi poté musí seznámit a po-soudit jejich hodnotu. Účastníci soudního řízení mají povinnost přednést svoje tvrzení o projednávané věci. Bývá pravidlem kontradiktorního jednání, že kaž-dá ze stran řízení zaujímá v tvrzení protichůdná stanoviska. V takovém přípa-dě musí svoje tvrzení prokázat, aby soud mohl rozhodnout.

Důkazem se mohou stát všechny prostředky, kterými lze zjistit stav věci. K nejvýznamnějším důkazům patří:

- a) *důkaz výpovědi*. Každý, kdo je soudem vyzván, aby se dostavil jako svědek, musí tak učinit a před soudem vypovídat. Musí sdělit pravdu a nic nezaml-čet. Výpověď může odepřít jen tehdy, kdyby vystavil sebe nebo osoby blíz-ké nebezpečí trestního stíhání. O tom však nemůže rozhodnout sám; o dů-vodech odepření výpovědi rozhoduje soud. O tom, že má důvod odmítnout svědectví, informuje svědek soud až poté, co byl soudem poučen.

Mylná je představa, že je možné *vzdát se svědectví* nebo i bez důvodu odmítnout svědčit. Svědka lze přinutit ke spolupráci se soudem *předve-dením* orgány policie, přičemž náklady předvedení jdou k tíži předvádě-ného. Donucovacím ekonomickým nástrojem je *uložení pořádkové po-kuty*, která může činit až 50 000 Kč. Jestliže svědek nevypráví pravdu, vystavuje se nebezpečí stíhání pro trestný čin *křivé výpovědi* podle usta-novení trestního zákona. Tohoto činu se dopouští nejen ten, kdo vypo-vidá nepravdu, ale i ten, kdo nějaké údaje zamlčí. Svědkové jsou sou-dem poučeni o trestných následcích křivé výpovědi.

Výslech účastníků, považuje-li to soud za nutné (obvykle ano), probíhá ob-dobně jako výslech svědka;

- b) *důkaz listinou* se provádí tak, že listinu předseda senátu při jednání přečte nebo účastníkům oznámí její obsah. Pro listiny vydané soudy České republi-ky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomocí, jakož i listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné, potvrzují, že jde o na-řízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, platí *vyvratitelná domněnka pravdivosti* toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno. Obdrží-li soud takovou listinu, nic nebrání účastníku, aby obsah listiny zpochybnil a prokazoval opak. Zásadně je ovšem soud vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, co je obsahem listiny (někdo vykonal ma-turitu, složil vysokoškolské státní zkoušky, spáchal trestný čin nebo přestu-pek, manželství bylo rozvedeno rozsudkem apod.);
  - c) *ohledání předmětu*; u předmětu, který je možné k soudu dopravit (drobnější movité věci), se provede ohledání při jednání. Ohledání ostatních věcí (bu-dov, pozemků, rozměrných a těžkých technických zařízení a obtížně přepra-vitelných předmětů obecně) proběhne mimo budovu soudu, tedy na místě, kde se věc nalézá. Účastníci jsou k ohledání přizváni. O ohledání mimo jed-nací síň soudu se sepisuje protokol;
  - d) *znalecký posudek* soud vyžaduje v případě, že rozhodnutí závisí na posou-zení skutečnosti, ke které je třeba odborných znalostí. V takovém případě soud ustanoví (po slyšení účastníků) znalce. Znalecký posudek se zpravidla vypracovává písemně. Vedle posudku používají soudy pro posouzení odbor-né otázky také *vyjádření specializovaných institucí* (vědecký ústav, univerzita, umělecké akademie, galerie, profesní odborné komory, různá specializo-vaná pracoviště apod.), které si může soud vyžádat místo přibrání znalce.
- Důkazem může být i něco jiného, např. fotografie, zvukové nebo zvukové ob-razové záznamy. Nejběžnějšími důkazy však zůstávají *listinné důkazy* a *výpo-vědi svědků*. Soudy uplatňují zásadu, že důkazní povinnost, tj. *důkazní břeme-no*, má ten, kdo nějakou skutečnost tvrdí. U řady projednávaných věcí stanoví, že účastníci mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději do skončení prvního jednání, které se ve věci ko-nalo. K později uvedeným skutečnostem a důkazům nebude přihlíženo.

3.6 Průběh ústního jednání

Občanský soudní řád ukládá soudům, aby v řízení postupovaly v součinnosti se všemi účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná (zásada hospodárnosti a koncentrace řízení) a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny (zásada materiální pravdy). Ze zákona proto vyplývá, že soudy mají postupovat pokud možno ekonomicky co nejrychleji, aby soudní řízení bylo co nejkratší a aby k ochraně práva došlo co nejdříve; přednost se dává *smírnému řešení*. Ovšem prvním jednáním soud skončí jen výjimečně. Právě při prvním jednání se zpravidla zjistí, jaké důkazy bude třeba provést, které svědky bude třeba předvolat, apod. Proto soud jednání *odročí*. O důvodech odročení soud musí účastníky informovat.

Předseda senátu zahajuje, řídí a končí jednání. Uděluje a odnímá slovo, činí praktická opatření, aby zajistil splnění účelu jednání. Předseda senátu vyhlašuje rozhodnutí. Dbá vždy na to, aby jednání probíhalo důstojně a nerušeně a aby věc mohla být projednána úplně, spravedlivě pro zúčastněné strany a bez průtahů. Účastníci nemohou do řízení bez jeho souhlasu zasahovat, nemohou se obracet na protistranu, svědky nebo na osoby přítomné v jednací síni. Říká se proto správně, že *soud vládne sporem*.

3.7 Soudní rozhodnutí

Soudní rozhodnutí je autoritativní vůle soudu, formálně vyjádřená a směřující ke stranám sporu. Formami těchto rozhodnutí jsou v obchodních sporech (jako ve všech sporech soukromoprávních) *rozsudek a usnesení*, popř. platební rozkaz či směnečný nebo šekový platební rozkaz. Náležitosti rozhodnutí upravuje občanský soudní řád.

3.7.1 Rozsudek

Rozsudek formálně vyjadřuje konečný názor soudu (výrok soudu neboli enuciát) a je závěrečným a vrcholným procesním úkonem soudu. Rozsudkem soud rozhoduje až na výjimky ve věci samé. Je v něm rozhodnuto o nárocích, vyplývá z něj, která strana měla úspěch a která ne, případně v jakém rozsahu a komu vyplynou z tohoto rozhodnutí oprávnění a povinnosti. Formou konečného rozhodnutí je též *platební rozkaz*, který je závěrečným řešením zkráceného řízení o peněžitém plnění.

Obecně platí, že soud rozhoduje podle právního předpisu účinného ke dni vydání rozsudku. Zpravidla proti všem formám rozhodnutí, jsou-li učiněna soudem v prvním stupni, je možné podat opravný prostředek, nejčastěji odvolání. Neplatí to však absolutně.

Rozsudek se skládá z několika částí. V *pisemném* vyhotovení má v záhlaví vytištěna slova „Jménem republiky“ a dále je uvedeno:

- označení soudu,
- jména a příjmení soudců a přísedících,

- přesné označení účastníků a jejich zástupců,
  - účast státního zastupitelství,
  - označení projednávané věci,
  - znění výroku,
  - odůvodnění,
  - poučení o tom, zda je přípustný opravný prostředek (právní úprava nevylučuje, aby se účastníci po vynesení rozsudku vzdali práva na odvolání. K tomu dochází tehdy, mají-li účastníci zájem na tom, aby rozsudek nabyt co nejdříve právní moci),
  - poučení o lhůtě a místu jeho podání.
- V rozsudku je dále uvedeno poučení o možnosti výkonu rozhodnutí a den a místo vyhlášení. Ve výroku rozsudku obvykle rozhoduje soud i o nákladech řízení.

Soud je vázán návrhem účastníků. Může ovšem překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu nebo z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahů mezi účastníky.

Odůvodnění rozsudku následuje po jeho výrokové části. Soud v odůvodnění uvádí, čeho se žalobce či navrhovatel domáhal, z jakých důvodů se tak stalo, jak se k věci vyjádřil žalovaný nebo jiný účastník řízení, přičemž často cituje klíčové výroky nebo klíčová zjištění přímo z protokolace provedené při jednání. Dále uvádí, které skutečnosti vzal (soud) za prokazané a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil. Sdělil i důvod, proč neprovedl další navrhované důkazy. Na závěr soud uvádí, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce. Odůvodnění musí být srozumitelné a přesvědčivé, logické vzhledem k provedeným důkazům. Musí z něj být patrné, proč soud dospěl k právnímu posouzení takovému, že právě v rozsudku uvedený konkrétní výrok musel být takový a nemohl být jiný.

3.7.2 Právní moc a vykonatelnost rozsudku

Právní moc je vlastnost rozsudku spočívající v tom, že doručený rozsudek již nelze napadnout řádným opravným prostředkem (typicky odvoláním). Právní moc nastupuje obvykle po marném uplynutí lhůty k podání opravného prostředku, pokud nejde o rozsudek, který nabývá právní moci doručením (což není pro soud prvního stupně typické). Tato lhůta je standardně 15 dnů, počítáno ode dne doručení rozhodnutí do rukou účastníka. Po nabytí právní moci mohou účastníci požádat soud o vyznačení *doložky právní moci*. Ta je administrativním osvědčením o tom, že rozsudek nabyt právní moci. Prakticky se jedná o zvláštní razítko, které se umísťuje na pravomocný rozsudek a na němž uvedeno, kdy nabyt daný rozsudek této vlastnosti. *Pravomocný rozsudek je závazný*. Nové řízení mezi týmiž účastníky v téže věci probíhat nemůže (zásada *res iudicata*). Nové řízení by předpokládalo zrušení rozsudku v mimoodvolacím řízení nebo by soud musel povolit obnovu řízení.

Rozsudek je *vykonatelný*, jakmile uplyne lhůta k plnění. Vykonatelnost časově následuje po právní moci. Není-li v rozsudku uložena povinnost k plnění, je rozsudek *vykonatelný*, jakmile nabyl právní moci. V těchto případech je okamžik nabytí právní moci totožný s okamžikem vykonatelnosti.

Rozdíl mezi právní mocí rozsudku a vykonatelností lze vyložit takto: Rozsudek je v právní moci, jakmile byl řádně doručen všem účastníkům a jakmile proti němu není přípustné odvolání. Pravomocným rozsudkem je účastník např. uloženo, aby do určité lhůty splnil nějakou povinnost. Tato lhůta počne běžet dnem právní moci rozsudku, obvykle činí 3 dny. Po uplynutí této lhůty se rozsudek stává vykonatelným a ten, kdo dobrovolně ve stanovené lhůtě nesplnil uloženou povinnost, může být k jejímu splnění donucen výkonem rozhodnutí.

3.7.3 Usnesení

Usnesením se rozhoduje zejména o procesních krocích (např. odročení jednání, zastavení nebo přerušování řízení, změna návrhu, ale i v případě schválení smíru soudem), o zapsání obchodní společnosti do obchodního rejstříku a obecně ve věcech nesporných řízení. Pro *usnesení* se použijí přiměřeně ustanovení týkající se rozsudku.

Rozdíl mezi rozsudkem a usnesením je dán jednak povahou věci, o níž se rozhoduje, jednak u obou rozhodnutí bývají odlišně uplatněny opravné prostředky. Řádným opravným prostředkem je u obou rozhodnutí odvolání, ale zatímco proti nepravomocnému rozsudku lze podat odvolání zásadně vždy, jsou usnesení, proti kterým se *odvolat nelze*.

3.7.4 Platební rozkaz

Platební rozkaz je soudní rozhodnutí, které má stejné důsledky jako rozsudek, ale soud je vydává, aniž nařizuje jednání. Jde tedy o zkrácené řízení, uplatňované v případech žalob na zaplacení peněžité částky. V platebním rozkaze stanoví soud lhůtu ke splnění 15 dnů od jeho doručení. Do této lhůty musí žalovaný dlužnou částku zaplatit včetně nákladů řízení nebo v téže lhůtě musí podat odpor u soudu, který platební rozkaz vydal. Platební rozkaz je třeba doručit žalovanému do vlastních rukou. Platební rozkaz nelze vydat v případech, kdy ve věci má jednat a rozhodovat *senát* (v pracovněprávních sporech).

Opravným prostředkem proti platebnímu rozkazu je *odpor*. Jeho podání způsobuje, že platební rozkaz vydaný ve zkráceném řízení se ruší a je nařízeno jednání. Věc je potom projednávána jako jiné žaloby. V odporu (podobně jako v odvolání) je třeba uvést zdůvodnění; zpravidla však není nutné, aby zdůvodnění odporu bylo tak podrobné jako odvolání nebo mimořádné opravné prostředky.

3.8 Zvláštní druhy řízení

V občanskoprávním řízení jsou projednávány i určité specifické záležitosti, jako je např. projednávání dědictví, péče o nezletilé, osvojení, úschovy, umořování listin, ale i záležitosti týkající se obchodního rejstříku nebo registrace a rušení politických stran nebo voleb.

Každé z těchto řízení má svoje zvláštnosti (některá obecná procesní ustanovení nelze použít), ale spojuje je skutečnost, že se vesměs jedná o *nesporná řízení*, v nichž proti sobě nestojí dvě znesvářené strany. Občanský soudní řád proto obsahuje některá ustanovení, které lze použít jen pro tato řízení. Platí zásada, že existuje-li speciální ustanovení občanského soudního řádu, nelze použít ustanovení ostatní. Ustanovení občanského soudního řádu se na tato řízení použijí jen tehdy, neexistuje-li v zákoně speciální úprava. Zatímco např. okruh účastníků je v těchto řízeních vymezen odlišně, pro rozsudek, jeho vyhlášení a doručování stejně jako pro usnesení se použijí obecná ustanovení. V zásadě lze říci, že obecná ustanovení občanského soudního řádu platí pro každé občanskosoudní řízení, existují ale výjimky, neboť některé případy řízení jsou specifické a přinášejí odlišné situace (např. v řízení o dědictví nebo ve věci péče o nezletilé).

Pro nesporná řízení platí zásady, které se v kontradiktorních věcech buď neuplatní vůbec, nebo se uplatní jen okrajově. Podle občanského soudního řádu se rozhoduje v nesporných řízeních za působení *zásady oficiality* a *zásady vyšetřovací* (např. v řízení o věcech obchodního rejstříku či o úschovách se téměř neuplatní zásada projednací, ústnosti a veřejnosti).

Zvláštními druhy řízení jsou zejména:

- dědické řízení,
- řízení ve věci péče soudu o nezletilé, řízení o osvojení,
- řízení o soudní úschově,
- řízení o umořování listin,
- řízení o přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče,
- řízení o povolení uzavřít manželství,
- řízení o prohlášení za mrtvého,
- řízení ve věcech obchodního rejstříku.

Podle občanského soudního řádu ke zvláštním řízením dále patří:

- řízení ve věcech kapitálového trhu,
- řízení o zrušení politické strany nebo politického hnutí a znovuoobnovení jejich činnosti,
- řízení ve věcech voleb,
- řízení o zákonnosti zajištění cizince a o jeho propuštění.

4. Řízení před soudem druhého stupně

4.1 Opravné prostředky

Jestliže účastník nesouhlasí se závěrem soudu vydaném v prvním stupni, má

zákonnou možnost využít některý z opravných prostředků, jimiž se zabývá druhostupňové řízení, a jeho realizací se pokusit rozhodnutí změnit.

Opravné prostředky jsou *řádné* nebo *mimořádné*. K řádným patří odvolání a k mimořádným obnova řízení, žaloba pro zmatečnost a dovolání.

Rozdíl mezi nimi spočívá např. v tom, že řádné lze podat proti ještě nepravomocnému rozhodnutí, zatímco opravné prostředky mimořádné jen proti rozhodnutí, které je již v právní moci.

■ 4.2 Odvolání

Odvoláním může účastník napadnout rozhodnutí soudu prvního stupně, pokud to zákon nevyklučuje. Odvolání smí směřovat výlučně *proti výroku* rozsudku (usnesení). Je nepřipustné odvolání proti odůvodnění rozhodnutí. Odvolání není možné, jestliže se po vyhlášení rozsudku účastníci vzdali práva na odvolání – pak se již nemohou ve věci účinně odvolávat.

Odvolání se podává do patnácti dnů od doručení rozhodnutí k soudu o stupeň vyššímu prostřednictvím soudu, proti jehož rozhodnutí směřuje (který rozhodoval v prvním stupni). Odvolání proti rozhodnutí okresního soudu se podává k soudu krajskému, odvolání proti rozhodnutí krajského soudu k soudu vrchnímu.

Opožděně podané odvolání soud prvního stupně odmítne.

■ 4.2.1 Účinky odvolání

Po přípustném a včas podaném odvolání nenabývá rozhodnutí právní moci, dokud o něm pravomocně nerozhodne *odvolací soud*. To znamená, že po tuto dobu nenastanou účinky rozsudku soudu prvního stupně. Tento následek odvolání má účinek odkladný, *suspensivní* – rozhodnutí není vykonatelné. Odkládá se povinnost splnit, co je rozhodnutím uloženo (např. není možné podat návrh na exekuci).

Druhým typem účinku odvolání je účinek *devolutivní*, spočívající v tom, že o odvolání nerozhoduje tentýž soud, který rozhodoval v prvním stupni, nýbrž soud o stupeň vyšší. Rozhodnutím soudu vyššího stupně je původní soud *vázán* a nepřislouší mu přezkoumávat jeho správnost.

■ 4.2.2 Formální náležitosti odvolání

Možnost podat odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně je *omezena* podmínkami odůvodnění:

- nebyly splněny podmínky řízení,
- soud prvního stupně nepřihlédl ke skutečnostem, které odvolatel tvrdí, nebo k důkazům, které označil, ačkoliv soud tak měl a mohl učinit,
- řízení je postiženo jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Takzvané jiné vady zákon blíže nedefinuje; jejich specifikace je ponechána soudní praxi:

- soud provedl nesprávné hodnocení provedených důkazů,
- soud nesprávně právně posoudil věc.

Odvolatelé zpravidla navrhnou *změnu rozsudku* tak, aby konečné rozhodnutí bylo pro ně příznivější. Byl-li někdo odsouzen k zaplacení peněz, domáhá se změny rozsudku ve znění, že žaloba o zaplacení peněžní částky se zamítá. V některých případech může odvolatel navrhnout i *zrušení rozsudku*.

Obsahuje-li rozsudek *několik výroků*, lze odvoláním napadnout jen některý z nich. V takovém případě se odvolání dotýká pouze napadeného výroku a jen o něm je jednáno a rozhodováno.

Dokud o odvolání nebylo rozhodnuto, je možno je vzít zpět. V takovém případě soud odvolací řízení zastaví.

■ 4.3 Postup odvolacího soudu

O odvolání rozhoduje senát. Průběh odvolací řízení je přibližně stejný jako u soudu prvního stupně. V řízení u odvolacího soudu platí přiměřeně ustanovení o řízení před soudem prvního stupně, pokud občanský soudní řád nestanoví jinak. Podle úvahy soudu se některé důkazy opakují nebo se provádějí nové (k novým skutečnostem nebo důkazům, budou-li přípustné, soud přihlíží, jen když je strany uplatní). Je to zásada projednací a znamená, že důkazy nenavržené stranami soud sám nezjišťuje a neprovádí. Zásada koncentrace řízení a procesní ekonomie spočívá v tom, že na rozdíl od řízení u soudu prvního stupně se ve většině případů odvolací jednání neodročuje a rozhodnutí se vynáší tentýž den.

Odvolací soud projednává věc zpravidla v *mezích*, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí. Tímto rozsahem je vázán (kromě výjimečných případů). K vadám řízení soudu prvního stupně přihlíží odvolací soud jen tehdy, pokud mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Odvolací soud může rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdit, změnit nebo zrušit. Zrušit rozhodnutí soudu prvního stupně může i tehdy, když je navrhována jeho změna, a naopak. Bylo-li rozhodnutí zrušeno a věc byla vrácena k dalšímu řízení a novému rozhodnutí, je soud prvního stupně vázán právním názorem odvolacího soudu.

■ 4.4 Mimořádné opravné prostředky

Nabude-li rozhodnutí právní moci, je závazné pro všechny účastníky a soud o tomtéž nemůže rozhodovat znovu (překážka věci rozsouzené, *res iudicata*). Výjimku z této zásady tvoří tři právní instituty, a to *žaloba na obnovu řízení*, *žaloba pro zmatečnost* a *dovolání*. Jejich použití může vést k opravě stanoviska soudu.

Všechny tyto mimořádné opravné prostředky mají společné to, že za poměrně přísných podmínek stanovených zákonem je jimi učiněn průlom do zásady *res iudicata* a s jejich pomocí lze znovu jednat o věci, o které by jinak bylo konečně a nezvratitelně rozhodnuto.

4.4.1 Žaloba na obnovu řízení

Někdy účastník neuspěje u soudu proto, že se mu nepodařilo prokázat svoje tvrzení, neboť k tomu neměl potřebné informace nebo důkazy. Rozhodnutí se tak opírá o nedostatečně zjištěný skutkový stav. Aby bylo možno dosáhnout nápravy, umožňuje občanský soudní řád v těchto případech podat návrh *na obnovu řízení*. To znamená, že soudní řízení probíhá v téže věci znovu a jeho cílem je znovu rozhodnout ve věci samé na základě kvalitněji posouzeného skutkového stavu.

Žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost nejsou přípustné proti rozsudkům a obecně proti výrokům rozhodnutí uvedených v § 230 OSŘ (např. žaloba na obnovu řízení není přípustná proti rozsudkům a usnesením, jejichž zrušení nebo změny lze dosáhnout jinak, nepočítaje v to dovolání). Nejsou přípustné ani proti rozsudkům, kterými bylo vysloveno, že manželství se rozvádí, že je neplatné nebo že zde není (kdyby v obnoveném řízení byla potvrzena existence manželství dříve „rozvedeného“ páru, a ten, který má na rozvodu zájem, by do rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku uzavřel nové manželství, stal by z něj pachatel trestného činu dvojího manželství, tedy protiprávního stavu bigamie).

Obě žaloby musí mít další povinné náležitosti. Musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu je napadá a především zde musí být důvod obnovy nebo zmatečnosti, tedy důkazy, kterými je důvodnost prokázána.

4.4.2 Obnova řízení

Účastník může napadnout návrhem na obnovu řízení pravomocný rozsudek nebo pravomocné usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé. Žalobu na obnovu řízení je nutno podat ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy ten, kdo obnovu navrhuje, se dozvěděl o důvodu obnovy, nebo od té doby, kdy jej mohl uplatnit. Zmeškání lhůty nelze prominout.

Je-li pravděpodobné, že návrhu na obnovu řízení bude vyhověno, může soud nařídít odklad vykonatelnosti rozhodnutí ve věci. Bude-li povolen odklad vykonatelnosti, nelze vést proti povinnému výkon rozhodnutí.

4.4.3 Žaloba pro zmatečnost

Žalobou pro zmatečnost může účastník napadnout pravomocné rozhodnutí soudu prvního stupně nebo odvolacího soudu, kterým bylo řízení pravomocně skončeno tehdy, když soud měl nedostatky spočívající v nesplnění procesních podmínek. Důsledkem je pro účastníka nepříznivé rozhodnutí, které však nesplňuje důvody pro vyvolání obnovy řízení, vymezené občanským soudním řádem.

Žalobu pro zmatečnost je třeba podat ve lhůtě tří měsíců od doručení napadeného rozhodnutí (občanský soudní řád uvádí také zvláštní lhůty pro vybrané případy). Pokud někdo zmešká lhůtu k podání žaloby pro zmatečnost, nelze toto nijak zhojit. Navrácení lhůt není přípustné.

4.4.4 Postup soudu v případě obnovy a žaloby pro zmatečnost

Soud návrh na obnovu řízení buď zamítne, nebo povolí. Žalobu pro zmatečnost soud usnesením soud rovněž buď zamítne, anebo napadené rozhodnutí zruší. V některých případech po zrušení rozhodnutí řízení zastaví nebo věc postoupí orgánu, do jehož pravomoci náleží. Budou-li platit důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zruší soud i toto rozhodnutí, i když nebylo žalobou napadeno.

Bylo-li stejné rozhodnutí napadeno žalobou na obnovu řízení i pro zmatečnost, může soud povolit důvodně uplatněnou obnovu řízení, jen když žalobu pro zmatečnost zamítne, odmítne, nebo řízení o ní zastaví.

Bude-li povolena obnova řízení, soud bez dalšího návrhu věc znovu projedná. I tehdy bude přihlížet ke všemu, co vyšlo najevo v původním řízení nebo při projednávání žaloby, a i v těchto případech bude závazný právní názor obsažený ve zrušovacím usnesení pro nové projednání a rozhodnutí ve věci.

4.5 Dovolání

Dovolání je mimořádný opravný prostředek, kterým lze za podmínek stanovených v zákoně napadnout pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu. Není tedy možné tento prostředek uplatnit proti pravomocným rozhodnutím soudů prvního stupně (na rozdíl od žaloby pro obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost). Přichází v úvahu až tehdy, jsou-li řádné opravné prostředky vyčerpány. Napadnout jím lze rozsudek i usnesení odvolacího soudu.

Cílem dovolání je prosadit spravedlnost. I přesto, že ve věci rozhodovaly dva soudy, konečné rozhodnutí je pro účastníka nepříznivé, přičemž došlo k pochybením soudu zcela mimo vliv účastníka. I dovoláním je činěn průlom do zásady *res iudicata*. Zvláštností dovolání je, že jeho projednávání provádí soud ve třetí instanci. Dovoláním se zabývá Nejvyšší soud ČR.

Dovolání lze podat jen tehdy, když:

- řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci,
- rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

V dovolání nelze uplatnit nové skutečnosti nebo důkazy ve věci samé. Podle aktuální právní úpravy je možné dovolání proti rozsudku či proti usnesení odvolacího soudu tehdy, jestliže jimi:

- byl změněn rozsudek nebo usnesení soudu prvního stupně ve věci samé,
- bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým tento soud rozhodl jinak než v dřívějším rozhodnutí proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který jeho dřívější rozhodnutí zrušil.

Dovolání je přípustné proti rozsudku nebo usnesení odvolacího soudu ve věci samé, jimiž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže odvolací soud ve výroku rozhodnutí vysloví, že dovolání je přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu. Přípustnost dovolání může odvolací soud vyslovit i bez návrhu. Dovolání je možno podat ve lhůtě dvou mě-

síci od doručení rozhodnutí odvolacího soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Zmeškání lhůty není možné prominout.

Dovolání může jménem účastníka podávat pouze advokát nebo notář nebo dovolatel sám za podmínky, že má právnické vzdělání, popř. jedná-li za něj osoba s právnickým vzděláním, to v případě právnické osoby, má-li právnické vzdělání jeho zaměstnanec nebo statutární orgán, který za něj jedná. Je tomu tak proto, že tyto opravné prostředky projednává Nejvyšší soud, a hrozilo by nebezpečí, že bude zavalen řadou nevyhovujících podání, kterými se však bude muset zabývat alespoň do té míry, aby je odůvodněně pro nekvalifikovanost odmítl. To by soudy významně zatížilo a prodloužilo dobu jejich rozhodování.

5. Exekuční řízení

Samotná skutečnost, že soud někoho odsoudil ke splnění nějaké povinnosti, ještě neznamená, že se dotyčný rozhodnutí soudy podřídí. Žalobce má v ruce rozsudek, kterým byla protistrana odsouzena něco zaplatit nebo něco konat či naopak nějakou činnost ukončit; povinná strana však dobrovolně rozhodnutí nevyhoví. Za této situace nezbyvá než podat proti žalovanému návrh na výkon rozhodnutí neboli *exekuci*. Návrh vyvolá činnost soudu, při které se zajišťuje splnění povinností jím uložených. Jedná se opět o činnost procesní. V tomto procesu nestojí již proti sobě žalobce a žalovaný, nýbrž *oprávněný*, tedy ten, jehož právům má být vyhověno, a *povinný*, tedy ten, kdo má na základě pravomocného rozsudku určeno něco vydat, konat, něco strpět či nějakého jednání se zdržet.

Proces vykonávacího řízení je vyvolán zásadně *na návrh* oprávněného. Předpokladem pro výkon rozhodnutí je *vykonatelnost* tohoto rozhodnutí. Obecně platí, že příslušný k nařízení a provedení výkonu rozhodnutí je obecný soud povinného.

Výkon rozhodnutí se nařizuje zpravidla bez slyšení povinného. Soud nařídí jednání, považuje-li to za nutné nebo stanoví-li tak zákon. Soud vychází z listinných dokladů, které oprávněný soudu předloží. Splňují-li tyto doklady podmínky pro nařízení výkonu rozhodnutí, není třeba povinného slyšet. V některých případech by dokonce slyšením povinného byl zmařen účel nařízení výkonu rozhodnutí. Kdyby se oprávněný domáhal výkonu rozhodnutí prodejem nějakého majetku povinného, mohl by povinný tento majetek odstranit (prodat, schovat atd.).

Nařídít a provést výkon rozhodnutí lze jen způsoby, které jsou uvedeny v občanském soudním řádu. Podle způsobu, kterým má být příslušná povinnost vyvolána, rozlišuje zákon zejména:

- výkon rozhodnutí směřující k vymožení *peněžité částky*,
- výkon rozhodnutí ukládající *jinou povinnost* (tu může splnit ten, kdo k tomu byl odsouzen, popř. jiná osoba na náklady povinného).

Výkon rozhodnutí ukládající zaplacení peněžité částky lze provést srážkami ze mzdy, příkázáním pohledávky, prodejem movitých věcí a nemovitostí, prodejem podniku nebo zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitostem.

Výkon rozhodnutí ukládající *jinou povinnost* než zaplacení peněžité částky se řídí povahou uložené povinnosti. Lze jej provést například vyklizením, odebráním věcí, rozdělením společné věci nebo provedením prací a výkonů.

Ke zjištění majetku povinného slouží institut *prohlášení o majetku*; v zákoně je podrobně upraven. Je stanoveno, jak má probíhat výslech povinného a co vše musí prohlášení o majetku obsahovat, aby bylo možno majetek identifikovat a postihnout exekucí.

V prohlášení o majetku musí povinný uvést:

- plátce mzdy nebo jiného příjmu postižitelného srážkami ze mzdy a výši tohoto příjmu,
- peněžní ústavy, u kterých má účty,
- výši pohledávek,
- čísla účtů.

Ten, kdo i jen částečně *zmaří uspokojení svého věřitele* tím, že v řízení před soudem odmítne splnit zákonnou povinnost učinit prohlášení o svém majetku nebo o majetku právnické osoby, za kterou je oprávněn jednat, nebo v takovém prohlášení uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, dopouští se *trestného činu poškozování věřitele*.

Všechny způsoby exekuce zde uvedené mohou kromě soudů realizovat též *soukromí soudní exekutoři* (podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech, exekučního řádu).

5.1 Návrh na zahájení řízení o výkon rozhodnutí

Návrh musí splňovat všechny náležitosti, které obecně pro návrhy stanovuje občanský soudní řád. Musí být uvedeno, jakým způsobem má být výkon rozhodnutí proveden. Bude-li navrhovat výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky, označí v návrhu fyzickou nebo právnickou osobu, za kterou má povinný pohledávku. Jde-li o pohledávku z účtu u peněžního ústavu, označí oprávněný v návrhu i číslo účtu, z něhož má být pohledávka odepsána. Uvedení čísla účtu je povinné (je to dáno mj. i tím, že povinný musí uvést číslo účtu ve svém prohlášení o majetku).

K návrhu na výkon rozhodnutí je třeba připojit stejnopis rozhodnutí, kterým byla uložena povinnost, jejíž splnění má být soudním výkonem rozhodnutí vynuceno. Tento návrh je třeba opatřit potvrzením (*doložkou*) o jeho *vykonatelnosti*. Stejnopis zpravidla není třeba připojit, jestliže se návrh podává u soudu, který o věci rozhodoval jako soud prvního stupně.

5.2 Zastavení výkonu rozhodnutí

Výkon rozhodnutí může soud zastavit, jestliže jsou pro to splněny důvody, např. výkon byl nařízen, ale v průběhu řízení o výkon rozhodnutí povinný svoji povinnost dobrovolně splnil. Splněním povinnosti zaniká právo oprávněného přiznané mu soudním rozhodnutím, a soud proto výkon rozhodnutí zastaví. Dojde-li k zastavení, rozhodne soud o náhradě nákladů, které účastníkům

prováděním výkonu rozhodnutí vznikly, podle toho, z jakého důvodu k zastavení došlo.

■ 5.3 Způsoby výkonu rozhodnutí

■ 5.3.1 Srážky ze mzdy

Srážky ze mzdy jsou jedním ze způsobů výkonu rozhodnutí k vymození peněžitých pohledávek. Při srážkách mzdy zaměstnanec neobdrží celou mzdu, na kterou by jinak měl nárok, ale pouze nepostižitelnou část mzdy, tedy tu část, která zůstane po jejich odečtení.

Tento způsob exekuce je možný jen u osob, které mají z pracovních vztahů pravidelné příjmy (typický bývá v pracovních vztazích, kdy zaměstnavatel jeho zaměstnanec dluží např. půjčku nebo je mu povinen náhradou škody). Výhodou pro zaměstnavatele je, že nemusí uzavírat dohodu o srážkách ze mzdy (tyto srážky jsou uplatňovány proti vůli zaměstnance). Tento výkon se však neomezuje pouze na nároky z pracovních vztahů.

■ 5.3.2 Výkon rozhodnutí příkazáním pohledávky

Výkon rozhodnutí příkazáním pohledávky z účtu u tuzemského peněžního ústavu se provede jejím odepsáním z účtu do výše přisouzené částky s příslušenstvím. Musí jít o běžný účet, vkladový účet nebo jiný účet vedený v jakémkoliv měně u peněžního ústavu působícího v České republice s výjimkou případu, kdy je v právních normách uvedeno něco jiného.

Soud doručí usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí peněžnímu ústavu, ten zastaví výplatu z účtu do výše částky postižené výkonem rozhodnutí a po nabytí právní moci usnesení vyplatí peníze oprávněnému.

Na druhé straně nařízení výkonu rozhodnutí se vztahuje i na částky, které jsou na účet povinného připsány poté, co bylo peněžnímu ústavu doručeno nařízení výkonu rozhodnutí, nejdéle však do šesti měsíců ode dne, kdy byl peněžní ústav vyzooměn o právní moci. Pohledávku z účtu peněžní ústav odepíše a oprávněnému vyplatí i tehdy, nepostačuje-li k jeho plnění uspokojení.

Některé pohledávky však výkonu rozhodnutí nepodléhají, např. pohledávky z titulu náhrad, které podle pojistné smlouvy vyplácí pojišťovna (za předpokladu, že mají být použity k novému vybudování nebo k opravě budovy). Rovněž podnikatele nelze zbavit možnosti dál podnikat; z tohoto důvodu mu nelze při exekuci zabavit veškeré příjmy, které by mu jinak náležely z titulu výkonu jeho podnikatelské činnosti.

■ 5.3.3 Výkon rozhodnutí prodejem věcí movitých a nemovitých

Nemovitostmi v interpretaci občanského zákoníku jsou pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem. Věci movité zákon zvlášť nedefinuje; z jeho dikce vyplývá, že movitými věcmi jsou věci ostatní, tedy přemístitelné předměty.

Věci movité i nemovité lze postihnout výkonem rozhodnutí tak, že jsou prodány a výtěžek jejich prodeje uspokojí věřitelovu pohledávku.

■ 5.3.4 Prodej movitých věcí

Výkonu rozhodnutí prodejem věcí povinného podléhají téměř všechny jeho věci s výjimkou těch, jejichž prodej je podle zvláštních předpisů zakázán (drogy, výbušniny) nebo podle zvláštních předpisů výkonu rozhodnutí nepodléhají. Z výkonu rozhodnutí jsou vyloučeny věci, které povinný nezbytně potřebuje k uspokojování hmotných potřeb svých a své rodiny nebo k plnění svých pracovních úkolů nebo ke svému podnikání; to neplatí, jestliže na těchto věcech vážně zástavní právo. Z výkonu rozhodnutí jsou vyloučeny i jiné věci, jejichž prodej by byl v rozporu s morálními pravidly.

Občanský soudní řád výslovně jmenuje některé věci, které jsou z výkonu rozhodnutí vyloučeny; nejedná se však o jejich taxativní výčet a ani je podrobněji je nespecifikuje. Výkon se provede prodejem v dražbě.

■ 5.3.5 Prodej nemovitostí

Výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí se provádí obdobným způsobem jako prodej movitých věcí, tj. v dražbě. Protože se jedná většinou o věci velké hodnoty a zásadně jiné povahy, než je tomu u věcí movitých, je třeba, aby návrh na výkon rozhodnutí obsahoval všechny údaje potřebné k identifikaci věci (oprávněný označí nemovitost, jejíž prodej navrhuje, popř. listinami vydanými nebo ověřenými státními orgány nebo veřejnými listinami notáře, doloží, že nemovitost je ve vlastnictví povinného).

Soud stanoví:

- cenu nemovitosti a jejího příslušenství,
- cenu jednotlivých práv a závad s nemovitostí spojených,
- závady, které prodejem v dražbě nezaniknou,
- výslednou cenu.

Závadami, které prodejem v dražbě nezaniknou, jsou věcná břemena, o nichž tak stanoví zvláštní předpisy, nájem bytu, resp. nájemní práva obecně, u nichž to zájem společnosti vyžaduje. Vydraží-li proto někdo dům, ve kterém jsou pronajaty byty, bude muset nájemní smlouvu respektovat a nebude se moci domáhat vyklizení bytů nájemníky.

■ 5.3.6 Prodej podniku

Podnik je v obchodním zákoníku definován jako soubor hmotných, ale i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náležejí věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit.

Prodej podniku je právně i fakticky složitou záležitostí. Podnik je totiž souborem určitých hodnot; teorie hovoří o věci hromadné (příčemž zařa-

zení některé věci či práva do podniku závisí někdy na stanovisku podnikatele).

Aby nedošlo ke zničení nebo k odstranění věci, soud ustanoví při nařízení výkonu *správce podniku*. Vedle věci (např. zařízení podniku, zásoby, rozpracovaný materiál) se může výkon rozhodnutí vztahovat na práva (např. k ochranné známce) a jiné majetkové hodnoty (např. autorská díla vytvořená zaměstnancem v pracovním poměru; ideálním příkladem je software), které slouží k provozování podniku nebo svou povahou tomuto účelu mají sloužit.

Samotný výkon rozhodnutí se uskuteční *dražbou*.

■ 5.4 Výkon rozhodnutí u nepeněžitých plnění

Podle ustanovení občanského soudního řádu se vykonávají rovněž taková rozhodnutí soudu, která ukládají jinou povinnost než zaplacení peněžitě částky (např. vyklizení bytu nebo nemovitosti, odebrání věci, provedení nějakých prací). Občanský soudní řád je nazývá *uspokojení práv na nepeněžitá plnění*.

Je to zejména:

- vyklizení (nemovitosti, stavby, bytu, místnosti) bez náhrady nebo naopak se zajištěním bytové náhrady nebo přístřeší,
- odebrání věci (týká se věcí movitých, může jít i o listiny, nikdy však o peníze),
- rozdělení společné věci (např. pozemku),
- provedení prací a výkonů.

Doporučená literatura:

Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. 3. vydání, Praha: Linde, 2004
Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád. 6. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003

Kapitola V.

Právní úprava pracovních vztahů a sociálního zabezpečení

1. Pojem a prameny pracovního práva

■ 1.1 Pojem, systém a funkce pracovního práva

Pracovní právo upravuje pracovněprávní vztahy, které vznikají mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, jakož i vztahy mezi zaměstnavateli a odborovými organizacemi. Mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem se uskutečňuje výkon práce, tj. zaměstnání, na základě smluvního ujednání a za odměnu; hovoří se též o námezdní nebo závislé práci. Pracovní právo neupravuje vztahy týkající se práce, kdy vlastník výrobních prostředků provozuje svou činnost samostatně, na vlastní náklady a riziko nebo pracuje pouze pro své potěšení (hobby).

Pracovní právo se historicky vydělilo z práva občanského a vzniklo z potřeby chránit slabší stranu pracovního vztahu, tj. zaměstnance. Ustanovení pracovního práva však chrání i zaměstnavatele a veřejný zájem, což se projevuje zejména v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Vedle funkce ochranné plní pracovní právo i funkci organizační, když vytváří podmínky, za kterých se uskutečňuje pracovní proces, vymezuje míru práce, odměny za práci a podobně. Výchovná funkce je dána tím, že pracovní právo ovlivňuje procesy motivace lidí, utváří jejich právní vědomí a přispívá ke zvýšení kultury práce.

Práce znamená činnost:

- výlučně lidskou,
- opakující se (nikoli výsledek činnosti) v určitém čase a prostoru,
- vykonávanou za účelem dosažení výdělků (mzdy),
- v níž se projevuje vztah podřízenosti a nadřízenosti (závislá práce), tj. podle pokynů zaměstnavatele, který vytváří pracovní podmínky, odebírá výsledky práce, nese hospodářské riziko.

Pan Novák pracuje jako živnostník, zedník. Jeho výkon práce se nebude řídit pracovním právem. Pokud přijme do práce pomocníka na základě pracovní smlouvy, budou se právní vztahy mezi nimi řídit pracovním právem.

Pracovní právo tvoří soubor právních norem, které upravují tyto oblasti:

- individuální pracovní právo, tedy pracovní poměr zaměstnanců a vztahy vznikající z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr,
- kolektivní pracovní právo, tedy právní vztahy mezi zaměstnavateli a subjek-

program (např. program sociálního výcviku, psychologického poradenství či terapeutický program), výchovné povinnosti (např. splatit přiměřenou peněžitou částku, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, jež však není ochranným léčením), výchovná omezení (např. zákaz navštěvovat určité akce či zařízení) a napomenutí.

Podstatné změny přináší zákon v *trestních opatřeních*. Soud má možnost uložit jako trestní opatření obecně prospěšné práce, peněžní opatření, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění (od jednoho do pěti let) a odnětí svobody uložené i podmíněně. U trestu odnětí svobody se *obecné trestní sazby* stanovené v trestním zákoně u mladistvých *snižují na polovinu*, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat 5 let a dolní hranice 1 rok. Nepodmíněně odnětí svobody může soud pro mládež uložit mladistvému jen tehdy, jestliže by uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu tohoto zákona.

Zákon nově vymezuje rozsah opatření, která lze přijmout u *děti do 15 let*, jež nejsou trestně odpovědné a dopustily se činu jinak trestného. Jedná se o opatření výchovná podle zákona o rodině, o nařízení probačního dohledu, o zařazení dítěte do vzdělávacího nebo jiného výchovného programu a o nařízení ochranné výchovy.

6. Zvláštní část trestního zákona

Ustanovení zvláštní části konkretizují obecný pojem trestného činu a stanoví příslušné sankce. V jednotlivých hlavách jsou uvedeny trestné činy podle charakteristiky objektu jejich skutkové podstaty – chráněných společenských vztahů.

Systematika zvláštní části je tvořena 13 hlavami, z nichž některé se dále dělí na oddíly. Jsou to:

Hlava první: Trestné činy proti republice;

oddíl 1 – trestné činy proti základům republiky,

oddíl 2 – trestné činy proti bezpečnosti republiky,

oddíl 3 – trestné činy proti obraně vlasti.

Hlava druhá: Trestné činy hospodářské;

oddíl 1 – trestné činy proti hospodářské soustavě,

oddíl 2 – trestné činy proti hospodářské kázní,

oddíl 3 – trestné činy proti měně a trestné činy daňové,

oddíl 4 – trestné činy proti předpisům o nekalé soutěži, ochranných známkách, chráněných vzorech a vynálezech a proti autorskému právu.

Hlava třetí: Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných;

oddíl 1 – trestné činy proti výkonu pravomoci veřejného činitele,

oddíl 2 – trestné činy veřejných činitelů,

oddíl 3 – úplatkářství,

oddíl 4 – některé formy trestné součinnosti,

oddíl 5 – jiná rušení činnosti státního orgánu.

Hlava čtvrtá: Trestné činy obecně nebezpečné;

Hlava pátá: Trestné činy hrubě narušující občanské soužití;

Hlava šestá: Trestné činy proti rodině a mládeži;

Hlava sedmá: Trestné činy proti životu a zdraví;

Hlava osmá: Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti;

oddíl 1 – trestné činy proti svobodě,

oddíl 2 – trestné činy proti lidské důstojnosti.

Hlava devátá: Trestné činy proti majetku;

Hlava desátá: Trestné činy proti lidskosti;

Hlava jedenáctá: Trestné činy proti brannosti a proti civilní službě;

Hlava dvanáctá: Trestné činy vojenské.

7. Základy právní úpravy trestního řízení

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v tomto řízení, jejichž úkolem je především:

- zjistit, zda byl spáchán trestný čin,
- zjistit pachatele tohoto trestného činu,
- posoudit daný čin z hlediska trestního zákona,
- uložit pachateli trest, popř. ochranné opatření.

Orgány činnými v trestním řízení jsou soud, státní zástupce a policejní orgán. Trestní řízení má několik fází:

a) *předsoudní*, zahrnující:

- postup před zahájením trestního stíhání,
- přípravné řízení;

b) *soudní*, zahrnující:

- předběžné projednání obžaloby,
- hlavní líčení,
- odvolací řízení,
- vykonávací řízení.

7.1 Předsoudní řízení

V *předsoudním řízení* orgány činné v trestním řízení nejprve přijímají oznámení o skutečnostech, které nasvědčují, že byl spáchán trestný čin. Zákon ukládá povinnost zjistit, zda byl spáchán trestný čin a kdo je jeho pachatel. Policejní orgány si proto opatřují potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zjišťují a zajišťují stopy trestného činu.

Důležitou součástí této fáze je mj. provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, na jejichž základě se posoudí, zda jsou důvody pro podání obžaloby. Neodkladný úkon je takový, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty nesnese odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání (např. ohledání místa činu či domovní prohlídka).

V druhé fázi, *přípravném řízení*, je zahájeno trestní stíhání a vyšetřovatel sdělí obvinění. Vyšetřování provádí kriminální policie jako jedna ze složek Policie České republiky.

Přípravné řízení nemusí vždy skončit návrhem na podání obžaloby; vyšetřovatel může podle výsledků trestního řízení trestní stíhání *zastavit* nebo *přerušit*. Nad dodržением zákonnosti přípravného řízení vykonává dozor státní zástupce.

7.2 Soudní řízení

7.2.1 Předběžné projednání obžaloby

Predběžné projednání obžaloby nařizuje předseda soudního senátu, pokud se domnívá, že obžalovací spis netvoří spolehlivý základ pro průběh hlavního líčení. Nařídí proto neveřejné zasedání soudu, které přezkoumá úplnost důkazního materiálu a opodstatněnost obžaloby. Na základě projednání soud může:

- zastavit trestní stíhání,
- přerušit trestní stíhání (brání-li překážky jeho pokračování),
- vrátit spis státnímu zastupitelství k došetření.

7.2.2 Hlavní líčení

Pokud není důvod k předběžnému projednání obžaloby, nařídí předseda senátu projednání obžaloby v hlavním líčení. *Hlavní líčení* je zásadně veřejné a jeho stěžejní fází je dokazování, prováděné výsledkem obžalovaného, svědků, znalců, popř. seznámením s důkazy z přípravného řízení (např. provedení domovní prohlídky, rekonstrukce činu). Na základě zhodnocení všech provedených důkazů rozhoduje soud o vině či nevině obžalovaného. Je-li v hlavní líčení prokázáno, že se obžalovaný dopustil trestného činu a je dána jeho trestní odpovědnost, *uzná jej soud vinným* a rozhodne o druhu a výši jeho trestu. V opačném případě je soud povinen obžalovaného *zprostit obžaloby*. Soud ovšem může v průběhu hlavního líčení učinit i jiná opatření, např. vrátit věc k došetření či zastavit trestní stíhání.

7.2.3 Odvolací řízení

Proti rozsudku vnesenému v hlavním líčení lze podat *opravný prostředek*, a tím požádat o přezkoumání rozhodnutí soudu. Nejvýznamnějším procesním úkonem, který směřuje proti nepravomocnému rozsudku, je *odvolání*. Podat odvolání jsou ze zákona oprávněni odsouzený a státní zástupce a ve vymezeném rozsahu také poškozený, popř. jiná zúčastněná osoba. O odvolání rozhoduje zásadně soud vyššího stupně než ten, který vydal napadený rozsudek. V rámci přezkoumání může odvolací soud:

- potvrdit napadený rozsudek a odvolání zamítnout,
- zrušit napadený rozsudek a sám jej změnit,
- zrušit napadený rozsudek a vrátit věc k novému projednání soudem, který již předtím ve věci rozhodoval.

Doporučená literatura:

- Šámal, P., Král, V., Baxa, S., Púry, F. Trestní řád. 4. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon – komentář. 5. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003
- Teryngel, J. Nad trestní odpovědností podnikatele. Praha: Orac, 2000
- Šámal, P., Válková, H., Sotolář, J., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Praha: C. H. Beck, 2004

zvláštní orgány obce, orgány Policie ČR a jiné správní orgány (např. finanční úřady, Česká inspekce životního prostředí).

- Právní úprava rozlišuje několik způsobů projednání přestupků. Patří mezi ně:
- řádné řízení* o přestupku, kdy obce mohou jako svůj zvláštní orgán zřizovat tříčlenné komise. K projednání přestupku je místně příslušný správní orgán, v jehož územním obvodu byl přestupek spáchán. Přestupky se projednávají z úřední povinnosti nebo na návrh. Správní orgán postoupí věc státnímu zástupci nebo orgánům policie, nasvědčují-li skutečnosti, že jde o trestný čin. Proti rozhodnutí o přestupku se lze *odvolat* ve lhůtě uvedené v rozhodnutí;
  - projednání v blokovém řízení*, kdy přestupek lze projednat uložením pokuty v blokovém řízení, jestliže je spolehlivě zjištěn, nestačí domluva a obviněný z přestupku je ochoten pokutu zaplatit. Proti uložení blokové pokuty se lze odvolat (běžný je tento postup např. při vyřizování dopravních přestupků);
  - příkaz o uložení napomenutí nebo pokuty*; správní orgán jej bez dalšího řízení může vydat, pokud věc nebyla vyřízena v blokovém řízení, avšak není pochybnosti o tom, že se obviněný přestupku dopustil. Tento příkaz má stejné náležitosti jako rozhodnutí; oznamuje se vždy písemně. Obviněný může proti příkazu podat odpor do 15 dnů ode dne jeho doručení.
- Výkon rozhodnutí* o uložení pokuty za přestupek lze vykonat do 5 let po uplynutí lhůty určené k zaplacení.

6. Správní řízení

Správním řízením rozhodují orgány státní správy o právech nebo o zájmech a povinnostech chráněných právem. Výsledkem je vydání správního rozhodnutí jako individuálního správního aktu.

Správní řízení je upraveno:

- *obecným předpisem* (zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení),
- *zvláštními předpisy*, které upravují specifika pro jednotlivé obory státní správy (např. živnostenský zákon, stavební zákon, celní zákon, devizový zákon, zákon o vysokých školách); v případě úpravy zvláštními předpisy správní řád platí pouze subsidiárně (podpůrně),
- *procesními předpisy*, které celé správní řízení upravují zcela nezávisle na správním řádu (řízení ve věcech daní a poplatků).

6.1 Zásady správního řízení

Základní pravidla, na kterých je správní řád vybudován, zahrnují určité zásady. Hlavními principy správního řízení jsou:

- zásada zákonnosti*, kdy správní úřady jsou povinny ve správním řízení postupovat v souladu se zákony a obecně závaznými právními předpisy;
- zásada materiální pravdy*, kdy správní rozhodnutí musí vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věci;

- zásada rychlosti a hospodárnosti*, kdy správní řízení má proběhnout bez zbytečných průtahů a s co nejmenšími náklady;
- zásada součinnosti účastníků řízení*, kdy správní řád ukládá správním úřadům povinnost poskytnout účastníkům řízení pomoc a poučení, uplatnit svá práva a vyjádřit se k postupu řízení a účastníkům řízení plnit procesní povinnosti, např. předložit potřebné doklady, dostavit se k projednávání, vyjádřit se k podkladům, nahlížet do spisu;
- zásada rovnosti účastníků řízení* znamená, že všichni účastníci řízení mají rovná procesní práva a povinnosti;
- zásada volného hodnocení důkazů*, kdy správní úřad posuzuje význam každého jednotlivého důkazu a všech předložených důkazů ve vzájemné souvislosti; jejich hodnocení je záležitostí úvahy příslušného úřadu;
- zásada dvojinančnosti* vyjadřuje, že účastník má právní nárok na přezkoumání rozhodnutí správního orgánu prvního stupně odvolacím orgánem, instancně nadřazeným tomu orgánu, který napadené rozhodnutí vydal;
- zásada oficiality*, modifikovaná *zásadou dispoziční*, znamená, že ve správním řízení se postupuje bez ohledu na návrhy účastníků, tedy z úřední povinnosti, a některé určité úkony v řízení závisí na vůli účastníka řízení;
- zásada písemnosti*, jež umožňuje správnímu orgánu nenařizovat ústní jednání, pokud jsou dostatečné podklady pro vydání rozhodnutí. Ústní řízení probíhá, jen když to stanoví zákon;
- zásada nevěřejnosti* je opakem zásady veřejnosti typické pro soudní řízení; správní řízení je veřejné zásadně pouze ve vztahu k jeho účastníkům (stránám).

6.2 Subjekty správního řízení

Subjekty správního řízení jsou jednak orgány, které ve správním řízení rozhodují (správní orgány), jednak účastníci řízení, tj. fyzické a právnické osoby, o jejichž právech a povinnostech je rozhodováno. Přiznání postavení subjektu v praxi znamená, že pouze takto určené osoby mohou činit různé procesní úkony (podání apod.) a nabývat v řízení práva či povinnosti.

6.2.1 Správní orgány

Je třeba vyjasnit, který konkrétní správní orgán bude ve věci rozhodovat, tedy který je příslušný k řízení. *Příslušností* se rozumí určení působnosti správního orgánu z hlediska věcného a místního a z hlediska funkce.

V rámci příslušnosti správních orgánů je třeba rozlišovat:

- věcnou příslušnost*, která je určena především zvláštními zákony (např. stavební úřad rozhoduje o povolení stavby);
- místní příslušnost*, která určuje:
  - místo činnosti, týká-li se řízení činnosti účastníka,
  - místo nemovitosti, je-li předmětem řízení nemovitost,
  - místo trvalého pobytu nebo sídla v ostatních případech;

c) *funkční příslušnost*, jež je zakotvena zvláštními zákony (např. podle zákona o obcích rozhoduje v přenesené působnosti obecní úřad).

6.2.2 Účastníci správního řízení

Účastníky správního řízení vymezuje správní řád i zvláštní zákony. Účastníkem je podle správního řádu:

- ten, o jehož právech i právem chráněných zájmech nebo povinnostech se v řízení jedná,
- ten, u koho by vydáním správního rozhodnutí mohlo dojít k zásahu do jeho práv nebo povinností,
- ten, kdo tvrdí, že může být rozhodnutím ve svých právech nebo povinnostech dotčen, a to až do doby, než se prokáže opak,
- ten, komu zvláštní předpis postavení účastníka přiznává.

Účastník řízení musí být *procesně způsobilý*. Pro oblast správního práva jsou rozhodující ustanovení příslušných správněprávních norem. Kde není speciální ustanovení, nabývá se procesní způsobilosti podle občanského zákoníku, tj. dovršením 18 let. Účastník může být zastoupen zákonným zástupcem, případně opatrovníkem nebo zástupcem s plnou mocí.

6.3 Prvoinstanční řízení

6.3.1 Zahájení správního řízení

K zahájení správního řízení může dojít:

- na návrh účastníka,
- z podnětu správního orgánu.

Na návrh účastníka (zásada dispoziční) je řízení zahájeno dnem, kdy podání bylo doručeno příslušnému správnímu orgánu. Návrh lze učinit písemně nebo ústně do protokolu, popř. telegraficky s následným doplněním do tří dnů. Lhůta je splněna, bylo-li písemné podání doručeno v její poslední den držiteli poštovní licence.

Z návrhu musí být zřejmé:

- kdo návrh podává,
- o jakou věc se jedná,
- co účastník řízení žádá.

Jestliže podání nemá požadované náležitosti, správní úřad zpravidla řízení přeruší a vyzve účastníky, aby nedostatky odstranili. Podání musí být učiněno u příslušného správního orgánu. Jestliže se tak nestane, podání bude postoupeno příslušnému orgánu.

Na návrh se zahajuje řízení např. o povolení stavby, o vydání koncesní listiny, o vydání kolaudačního rozhodnutí nebo vyvlastňovací řízení.

Z podnětu správního orgánu (zásada oficiality) je řízení zahájeno dnem, kdy byl vůči účastníkům řízení učiněn první úkon (např. den, kdy je účastník předvolán).

Z podnětu správního orgánu (*ex officio*) se zahajuje řízení např. o uložení správní pokuty, o odstranění stavby, o odnětí koncese pro nesplnění podmínek.

6.3.2 Průběh správního řízení

K zajištění řádného průběhu správního řízení poskytuje zákon správním orgánům určité *procesní prostředky*, kterými jsou:

- a) předvolání**, a to v případě, že správní orgán předvolá osoby, jejichž osobní účast je při projednávání věci nutná;
- b) předvedení**; účastník řízení, který se bez náležité omluvy nebo bez vážných důvodů na opětovné předvolání nedostaví ke správnímu orgánu, může být předveden;
- c) předběžné opatření**, kdy správní orgán uloží účastníkům řízení určité povinnosti (něco vykonat, něčeho se zdržet, něco strpět) nebo nařídí zajištění určitých věcí, kterých je třeba k provedení důkazů;
- d) dožádání**; v případě, že potřebný procesní úkon je mimo obvod působnosti orgánu, který provádí řízení, může být o toto provedení požádán jiný orgán;
- e) pořádková opatření**, kdy správní orgán může účastníkům, kteří ztěžují postup řízení, uložit pořádkovou pokutu nebo z místa jednání může vykázat toho, kdo hrubě ruší pořádek, a jednat v jeho nepřítomnosti.

6.3.3 Zjišťování podkladů pro rozhodnutí

Správní orgán je povinen zjistit přesně a úplně skutečný stav věci a za tím účelem si opatřit potřebné *podklady pro rozhodnutí*. Přitom není vázán jen návrhy účastníků řízení. Účastník řízení má právo předkládat důkazy a jejich doplnění, klást otázky svědkům a znalcům. Provádění důkazů přísluší správnímu orgánu, který také rozhoduje, jaké důkazní prostředky budou použity.

V zájmu zajištění materiální pravdy provádí správní orgán dokazování důkazními prostředky, což jsou:

- a) výslech svědků**, kdy každý občan je povinen vypovídat jako svědek, říci, co o věci ví, vypovídat pravdivě a nic nezamlčet; výpověď může odepřít jen z důvodů stanovených v zákoně;
- b) znalecký posudek**, který slouží k odbornému posouzení skutečností důležitých pro rozhodnutí;
- c) listiny**, jejichž předložení je potřebné k posouzení důkazů;
- d) ohledání na místě**, např. prohlídka nemovitosti.

6.3.4 Správní rozhodnutí

Cílem správního řízení je vydání *rozhodnutí*. Správní orgán musí dodržet *lhůty pro rozhodnutí*:

- bezodkladně v jednoduchých věcech, zejména lze-li rozhodnout na podkladě dokladů předložených účastníkem řízení,
- do 30 dnů od zahájení řízení u ostatních případů,
- nejdéle do 60 dnů ve zvlášť složitých případech.

Další prodloužení lhůty může povolit pouze odvolací orgán.

Každé rozhodnutí musí obsahovat potřebné *náležitosti*, a to:

- a) *výrok*; obsahuje vlastní rozhodnutí ve věci s uvedením ustanovení právního předpisu, na jehož základě bylo rozhodnuto, popř. rozhodnutí o povinnosti nahradit náklady řízení. Při uložení povinnosti (např. nahradit škodu) musí být stanovena lhůta k plnění;
- b) *odůvodnění*; obsahuje údaje o tom, které skutečnosti byly podkladem rozhodnutí a jakými úvahami byl správní orgán veden při hodnocení důkazů a aplikaci právních předpisů, na jejichž základě rozhodl;
- c) *poučení o odvolání*; obsahuje sdělení, zda je rozhodnutí konečné nebo se lze proti němu odvolat, tedy v jaké lhůtě a ke kterému orgánu lze odvolání podat;
- d) *v písemném vyhotovení* rozhodnutí se uvede též orgán, který rozhodnutí vydal, datum vydání rozhodnutí, jméno a příjmení účastníka. Rozhodnutí musí být opatřeno úředním razítkem a podepsáno s uvedením jména, příjmení a funkce oprávněné osoby.

Rozhodnutí se účastníkovi řízení oznamuje doručením písemného vyhotovení. Den doručení rozhodnutí je rozhodný pro počítání lhůty k podání odvolání. Právní moci nabývá rozhodnutí, které nelze napadnout řádným opravným prostředkem (odvolání není přípustné nebo uplyne lhůta pro podání odvolání). Okamžik vykonatelnosti je zpravidla totožný se dnem, kdy rozhodnutí nabývá právní moci.

Vzor:

ROZHODNUTÍ

č. j.

Úřad ....., odbor výstavby jako příslušný správní orgán podle § 119 zákona 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu v platném znění, vám na základě řízení provedeného podle § 94 odst. 1. stavebního zákona nařizuje

provést na stavbě rodinného domu ....., která je ve vašem vlastnictví tyto neodkladné zabezpečovací práce, a to otlučení části vnější omítky domu nejpozději do .....

Odůvodnění

Na základě zjištění, že dům ....., svým špatným stavebním stavem ohrožuje život a zdraví osob tím, že opadávající kusy fasádní omítky padají na místní komunikaci. Ve věci bylo nařízeno ústní jednání spojené s místním ohledáním na den ....., při kterém byla závažnost vad na stavbě s vámi projednána.

Poučení o opravném prostředku:

Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat do 15 dnů ode dne jeho doručení na ..... odbor výstavby, podáním učiněným u zdejšího úřadu.

V..... dne.....

razítko a podpis

6.4 Přezkumné řízení

Proti každému prvoinstančnímu správnímu rozhodnutí je zásadně připuštěn *opravný prostředek*, který umožňuje přezkoumání tohoto rozhodnutí orgánem vyšší instance. Proti rozhodnutí správního orgánu je možné použít zákonné opravné prostředky:

- a) *řádné*, které směřují proti rozhodnutí, které dosud nenabylo právní moci, a to
  - odvolání,
  - rozklad;
- b) *mimořádné*, jež napadají již pravomocné rozhodnutí, a to:
  - obnovu řízení,
  - přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení,
  - přezkoumání rozhodnutí soudem (správní soudnictví).

6.4.1 Odvolání

Odvolání se podává u správního orgánu, který napadené rozhodnutí vydal. Odvolací lhůta činí 15 dnů ode dne oznámení (doručení) rozhodnutí. Tato lhůta se prodlužuje na 3 měsíce v případě, že rozhodnutí obsahuje nesprávné poučení o odvolání nebo toto poučení nemá vůbec.

Správní rozhodnutí bylo doručeno dne 10. 6. 2004 s možností odvolat se proti němu. Lhůta počíná běžet následující den, tj. 11. 6. 2004. Poslední den na podání odvolání je 25. 6. 2004.

Podání odvolání má dvojí *právní účinek*:

- a) *suspenzivní*, což znamená, že rozhodnutí, proti němuž bylo odvolání podáno, nelze až do vydání rozhodnutí odvolacího orgánu vykonat;
- b) *devolutivní*, tj. přechod kompetence k rozhodnutí na instančně vyšší orgán. Odvolací orgán přezkoumá napadené rozhodnutí v celém rozsahu, když zkoumá, zda rozhodnutí není v rozporu s právními předpisy, zda byl správně zjištěn skutečný stav, zda rozhodnutí bylo vhodné a účelné. Odvolací orgán není vázán návrhy účastníků. Může proto rozhodnout i v neprospěch odvolatele nebo naopak rozhodnout ve prospěch navrhovatele i nad rámec jeho návrhu. Při podání odvolání k instančně vyššímu orgánu existuje nejdříve možnost autoremedury. Je to postup, kdy správní orgán první instance, který napadené rozhodnutí vydal, může o odvolání rozhodnout sám, jestliže odvolání v plném rozsahu vyhoví a ostatní účastníci s ním souhlasí. *Odvolací orgán může rozhodnout tak, že:*
  - odvolání vyhoví a sám rozhodne ve věci (reformační princip),
  - rozhodnutí zruší a vrátí věc orgánu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí (kasační princip),
  - odvolání zamítne a rozhodnutí orgánu prvního stupně potvrdí (apelační princip).

6.4.2 Rozklad

Rozklad směřuje proti rozhodnutí, které v prvním stupni vydal ústřední správní orgán (např. Úřad průmyslového vlastnictví či Úřad pro ochranu hospodářské soutěže). Lhůta pro podání je stejná jako u odvolání, tj. do patnácti dnů ode dne doručení. O rozkladu rozhoduje vedoucí příslušného orgánu (u ministerstva ministr, u kolektivního ústředního orgánu předseda). Pro účely vyřizování jsou zřízeny zvláštní komise složené z odborníků teorie a praxe. Proti tomuto rozhodnutí není přípustný řádný opravný prostředek.

6.4.3 Obnova řízení

Obnova řízení probíhá ve dvou fázích:

- a) *řízení o povolení (nařízení) obnovy*; návrh se podává u správního orgánu, který ve věci rozhodl v posledním stupni. Důvody jsou taxativně vymezeny ve správním řádu (např. se objevily nové skutečnosti nebo důkazy, které sice existovaly v době rozhodování orgánu prvního stupně, ale nemohly být v řízení bez zavinění účastníka uplatněny, a mohly mít podstatný vliv na rozhodnutí). Lhůty pro obnovení jsou:
- subjektivní, v délce tří měsíců, která běží ode dne, kdy se účastník dozvěděl o důvodech obnovy,
  - objektivní, v délce tří let, která běží od právní moci rozhodnutí. Po jejím uplynutí nelze návrh na obnovení podat ani nelze obnovu nařídít;
- b) *obnovené řízení*, jež následuje poté, co bylo vydáno povolení nebo nařízení obnoveného řízení ve věci. Toto řízení provádí správní orgán, jehož se týká důvod obnovy. Novým rozhodnutím ve věci se původní rozhodnutí ruší. Protože nové rozhodnutí ve věci je rozhodnutím prvoinstančním, lze se proti němu odvolat.

6.4.4 Přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení

Přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení představuje mimořádný opravný prostředek v případech, kdy rozhodnutí bylo vydáno v rozporu se zákonem nebo s jiným obecně závazným právním předpisem. Důvodem přezkoumání je tedy nezákonnost rozhodnutí. Správní rozhodnutí je přezkoumáváno správním orgánem, který je přímo nadřízen orgánu, který rozhodnutí vydal. Pokud posoudí rozhodnutí jako zákonné, řízení zastaví, protože důvod řízení odpadá. *Lhůta* pro zrušení (změnu) rozhodnutí mimo odvolací řízení činí *tři roky* od právní moci dotčeného rozhodnutí.

6.4.5 Přezkoumání správního rozhodnutí soudem

Mimořádné opravné prostředky zahrnují též oblast správního soudnictví. Správní soudnictví spočívá v *přezkoumání rozhodnutí* správního úřadu *soudem* jako nezávislým orgánem, který neplní úkoly v oblasti veřejné správy. Záko-

nem č. 150/2002 Sb. (soudní řád správní) byl zřízen Nejvyšší správní soud jako vrcholný soudní orgán správního soudnictví. Od 1. 1. 2003 rozhodují ve správním soudnictví zásadně krajské soudy, v jejichž obvodu je sídlo správního orgánu, který vydal ve věci rozhodnutí v posledním stupni. Ochrany svých práv se žalobou proti správnímu orgánu nemůže úspěšně domoci ten, kdo ve správním řízení proti rozhodnutí správního orgánu prvního stupně nepodal řádný opravný prostředek (odvolání, rozklad).

Řízení u soudu se zahajuje podáním *žaloby* nebo *návrhu*.

Žaloba se zásadně podává:

- proti rozhodnutí správního orgánu,
- proti nečinnosti správního orgánu,
- proti nezákonnosti zásahu, pokynu nebo donucení státního orgánu,
- o řešení kompetenčního sporu mezi správními orgány.

Návrh se zásadně podává:

- ve věcech volebních,
- ve věcech politických stran a hnutí.

Soud rozhoduje rozsudkem nebo usnesením. Proti rozhodnutí soudu lze podat:

- *legislativní stížnost*, o níž rozhoduje Nejvyšší správní soud, který rozsudkem rozhodnutí krajského soudu zruší nebo zamítne stížnost jako bezdůvodnou,
- *návrh na obnovu řízení*, o němž rozhoduje soud, který napadené rozhodnutí vydal; soud vydá nový rozsudek, jímž nahradí původní napadený rozsudek.

6.5 Výkon rozhodnutí

Výkon rozhodnutí (exekuční řízení) se nařídí, jestliže účastník nesplnil dobrovolně a ve stanovené lhůtě povinnost uloženou mu pravomocným rozhodnutím, které je vykonatelné. Výkon rozhodnutí se provádí na návrh účastníka nebo z podnětu správního orgánu, který vydal rozhodnutí v prvním stupni (výkon *ex officio*).

Rozhodnutí lze vykonat nejpozději do tří let po uplynutí lhůty stanovené pro splnění uložené povinnosti.

Správní rozhodnutí nabylo právní moci dne 15. 1. 2003. V něm uložená povinnost měla být splněna do 15. 3. 2003. Poslední den k provedení výkonu rozhodnutí je 15. 3. 2006.

Správní řád v souvislosti s výkonem rozhodnutí upravuje povinnost správního úřadu oznámit účastníkům řízení, že byl zahájen výkon rozhodnutí. Správní úřad může z určitých důvodů výkon rozhodnutí odložit, upustit od něj nebo jej zastavit. Proti jednotlivým úkonům a opatřením spojeným s výkonem rozhodnutí lze podat námitky. Proti rozhodnutí o námitkách se nelze odvolat.

Exekuční prostředky se liší podle toho, zda byla uložena povinnost plnění peněžitého nebo nepeněžitého.

Peněžítá plnění se vymáhají:

- srážkami ze mzdy,
  - příkázáním pohledávky.
- Nepeněžítá plnění se vymáhají:
- náhradním výkonem (uložené práce a výkony se provedou na náklad povinného),
  - ukládáním peněžitých pokut,
  - přímým vynucením povinnosti (vyklizením bytu, nebytového prostoru, odnětím věci aj.).

Doporučená literatura:

- Černý, J. Přestupkové řízení. Praha: Linde, 1994
Koudelka, Z. Obce a kraje. Praha: Linde, 2001
Polián, M. Správní řád. Praha: Linde, 1997
Průcha, P. Správní právo (Obecná část). Brno: MU PF, 2001
Sládeček, V. Zákon o veřejném ochránci práv. Praha: C. H. Beck, 2000

Kapitola VII.

Základy právní ochrany životního prostředí

1. Právní úprava ochrany životního prostředí

Základní funkcí právní úpravy ve vztahu k životnímu prostředí je stanovení pravidel lidského chování při ochraně složek životního prostředí. Jedná se o vytvoření společenských záruk, že nepříznivé působení člověka na životní prostředí nebude stát tolerovat a nepříznivé důsledky nepřekročí stanovenou mez. Pokud k tomuto překročení dojde, ukládá právo sankci; jeho úkolem je však tyto nepříznivé následky odstranit nebo alespoň kompenzovat. Právo životního prostředí je tedy soubor právních norem, které regulují společenské vztahy v souvislosti s péčí o životní prostředí, s jeho ochranou a reprodukcí.

Základní vlastností životního prostředí je skutečnost, že bez odpovídajících podmínek není možná žádná forma života. Život a životní prostředí tvoří jednotu, a tudíž každý živý organismus tvoří součást tohoto celku. Člověk je součástí životního prostředí jako jedna z forem života. Při stanovení pravidel chování ve vztahu k životnímu prostředí není možné přihlížet jen k přímým a bezprostředním důsledkům změn životního prostředí pouze ve vztahu k člověku. Právo životního prostředí musí posuzovat tyto vztahy s vědomím, že každý zásah do životního prostředí, i když by byl omezen jen na určitou jeho část, se v něm může negativně projevit jako v celku.

Právo životního prostředí tak reguluje společenské vztahy, které jsou ve svých důsledcích spojeny s existencí lidské civilizace.

2. Prameny právní úpravy

Právo životního prostředí jako relativně samostatná část v systému právního řádu se formuje teprve v posledních desetiletích. Souvisí to se zhoršováním životního prostředí činností člověka, s projevem negativních vlivů dalšího zatěžování a zejména s celosvětovým přístupem k ochraně přírodních hodnot.

Právní normy týkající se životního prostředí obsahuje řada právních předpisů, které řeší dílčí oblasti ochrany.

Prameny práva životního prostředí je možno rozdělit do čtyř skupin, a to na:

- prameny, které zakotvují toto právní odvětví v ústavním pořádku a vymezují základní rámec této oblasti v právním systému. K těmto pramenům patří Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod;
- prameny, které svým obsahem představují obecně platnou právní normu pro celou oblast nebo její převážnou část. Je to především zákon o životním prostředí (č. 17/1992 Sb.), který vymezuje základní pojmy, základní zásady práva životního prostředí a povinnosti právnických a fyzických osob, a to jak při ochraně a zlepšování stavu životního prostředí, tak při využívání přírodních zdrojů (při respektování principu trvale udržitelného rozvoje);